

de la Bibliothèque
du Comte de Reiskinder.

GEOGRAFISK OCH EKONOMISK
BESKRIFNING
OM
KEMI LAPPMARK
I VESTERBOTTENS HÖFDINGDÖME,

MED GEOGRAFISK KARTA,

PÅ

BERGS-RÅDET
FRIHERRE S. G. HERMELINS

ANMODAN,

FÖRFATTAD

af

GÖRAN WAHLENBERG,

Amanuens vid Upsala Kongl. Akademi's Natural-Kabinett.

STOCKHOLM,
Tryckt hos CARL DELÉN, 1804.

GEOMETRIE
BESSERUNG

KEMMELTAPPMARK
I KESTERBOTTENS WERKSTÄTTEN

UND GEOGRAPHISCHER KARTEN

BEZUGSZAHL

1871

VERLAG

LEIPZIG

1871

LEIPZIG

1871

FÖRETAL.

Om man äfven skulle medgifva, att nordligaste Lappmarkens stela och snöbetäckta fjällar samt mossslupna fält kanske alltid skola blifva nästan lika folkfattiga som de nu äro; så äga de visst, i andra afseenden, nog rätt till uppmärksamhet, och äfven till beundran. De lemna fristad åt ett folk, som, i uråldriga tider hela Sveriges bebyggare, ännu tillbringar en verklig herdelefnad i en trakt, der ofruktbarheten hindrar egennytan att vidare tränga det. Sjelfva fjällens vildhet, deras stela utseende gör dem utmärkta, och väcker hos åskådaren de mest främmande känslor. Der finner den naturkunnige besynnerliga föremål för sin undersökning, och anledning till de angenämaste betraktelser; der granskar han med förtjusning den ovanliga form naturen antagit, på gränsen till upphörandet af all vegetation och all beboelighet för djurrikets invånare; der tror han sig inse de förundransvärda utvägar naturen nyttjar, för att i möjligaste mån förena fruktbarhet och beboelighet med grannskapet af Polen, eller med det stora ändamålet, verdens förseende med vatten till den torrare årstidens behof; och då han der äfven ger noga akt på naturens yttersta bemödande, att, med minsta möjliga värma, frambringa lefvande varelser — då hämtar han någon gång styrka, mot sina tryckande mödor, af hoppet, att dervid komma på spåren till några dess lagar, hvilkas kännedom måhända en dag kan gagna äfven mildare länder. Med dessa och flera märkvärdigheter förenar Lappmarken äfven den, att vara Europas nordligaste del; och man erinrar sig med nöje, att den nordligaste trakten af den lyckligaste verldsdeln, är äfven den mildaste inom polcirkeln: är äfven den, som, af alla bebodda land, nalkas Polen närmast.

Men ännu ett kraftigare skäl ådrager den i synnerhet Svenskars uppmärksamhet: äfven denna trakten är en del af fäderneslandet; och då Sverige är ett utmärkt bevis, huru en stor nation kan lefva lycklig i polcirkelns grannskap, så lemnar Lappmarken det största exemplet på sjelfva polkretsens beboelighet: på dess, ej alldeles obetydliga, folkmängd. Och det är, af en ädel nations kärlek till sin fosterbygd, som jag nu vågar tillegna mig en mera enskilt fordran på dess benägenhet, och hvaraf jag, i synnerhet i denna skrift, önskar kunna göra mig förtjent; det är Svenska nationens begär till fäderneslandets kännedom, som nu skänker mig försäkran om någon uppmärksamhet, hopp om något bifall. En så lofvande anledning till ynnest, behöfver ock allrämest en skrift, som hvarken genom ämnets liflighet, ej heller genom stylens ljus, blifvit någon underhållande läsning.

Att åter hvar och en sjelf må kunna dömma, i hvad mån och till hvilka delar denna beskrifning, med åtföljande karta, förtjenar trovärdighet; anser jag nödvändigt anföra på hvad sätt jag erhållit min kännedom om detta land.

Under en, egentligen botanisk, resa till Lappmarken af mig verkställd år 1802, dels på egen bekostnad, dels understödd genom Kongl. Vettenskaps Akademiens ädelmod samt Bergs-Rådet Friherre S. G. HERMELINS frikostighet, har jag haft tillfälle att sjelf genomvandra Kemi Lappmark. Om denna resa må följande korta berrättelse meddelas. Sedan jag försett mig med förr utgifna kartor och underrättelser om dessa orter, företog jag den från Upsala vid medlet af Mars månad; ankom i slutet af April till *Altengård* i Finnmarken (Norriska Lappmarken); i början af Juni till *Hammerfest*; dublerade *Nord Kap* den 21 Juni; uppehöll mig i *Porsangerfjorden* till den 9 Juli, och anlände den 11 i samma månad till *Guldholmens* handelsplats vid Tana kapell. Den 14 Juli reste jag vidare på båt uppföre Tana elf och kom den 15 till *Polmaks* gårdarna; besökte der åtskilliga berg samt äfven Riksgränsen; fortsatte resan den 21, och ankom den 22 Juli till *Utsjoki* kyrka. Efter fyra dagars undersökning af fjällen omkring *Mandujaure*, till den 26, verk-

ställdes nu en biresa till stora fjällryggen: nemligen första dagen till *Levojoks* förening med Tana elf; sedan vandrade jag beständigt, under fyra dagars tid, omkring fjällryggen, och besökte derunder *Raste-kaise*, *Utse-kaise*, *Käimiä-kaise*, *Jårbe-kaise*; samt återkom till *Utsjoki kyrka* natten till den 31 Juli. — Här förestod mig en 30 mils resa öfver land till Sombio, som troligen ej på mindre än 3 veckor skulle kunna läggas till rygga, och hvarunder, märkom det, ej annan mat än torr fisk kunde erhållas. En god matsäck hade således varit af nöden; men hvar tager man bröd i ödemarken, och huru skulle man föra det i brist af hästar. Min vägkost för tvenne personer blef nu $1\frac{1}{2}$ lispund rågmjöl, 1 pund torkad lax, $\frac{1}{2}$ skålpund chokolad och litet socker. Ett så noga anförande häraf må anses obetydligt; men denna omständighet var för mig af högsta vigt och hade kunnat gälla lifvet, i synnerhet om det lyckats, enligt första föresatsen, att resa nedföre Tankajoki och Kittinenjoki till Sodankylä, som då blifvit nära 45 mil till första riktiga nybygge. Med så otillräcklig proviant utrustad, afreste jag från Utsjoki den 6 Augusti med sex man såsom skjuts; ankom den första dagen till *Sjekka-koski*; och den andra till *Mierasjaure-kåta*. Här uppehöll vi oss ett dygn, för att samla krafter till den förestående vandringen till fots; den vi sedan anträdde den 8 Aug., hvar och en belastad med 2 punds tyngd på ryggen; framkommo den följande dagen mot aftonen till *Savujärvi*, den 10 til *Sautsjaure*, och den 12 till *Kamasjoki utlopp* i Muddosjaure; allt gående. Der bor en nybyggare, hos hvilken jag dock knappt fick smaka mjölk. Den 13 fortsattes vandringen åt *Enare kyrka* samt vidare till *Enare träsks strand*, och den 14 Aug. rodde vi öfver Enare träsk till *Ivalojoki utlopp* (Ivalojoensuu). På detta ställe botanicerades flera dagar; sedan reste jag uppföre Ivalojoki förbi *Kyrö* nybyggen till *Tovos-koski* den 18 Aug.; och den 19 till *Riita-koski*. Den 20 gjordes försök att komma uppföre Sotajoki med båt; men förgäflves; hvarefter vi den 21 åter buro mina saker två mil längs efter *Sota-joki strand*. Här måste jag kvarstanna på en öppen backe i tre dygn; och sände emedlertid tvenne Lappar att skaffa mig folk från Muttania gårdar af Sombio byalag. Den 25 Aug. vandrade vi vidare; vadade samma dag mot

aftonen öfver *Tankajoki*; framkommo den 26 till *Muttania*; färdades derifrån den 28 med båt nedföre *Luiro-joki* till *Neblos-Lokka*, och den 29 samt 30 till *Kiurujärvi*. Sedan buros åter sakerna två mil till *Kellojärvi*; fördes den 1 Sept. nedföre *Kellojoki* till *Sodankylä* prestgård. Der vistades jag till den 9; ankom derpå, samma dag, till *Hieta-Suvando*; den 11 till *Pelkola*; reste åt *Pyhätunturi* den 13 och 14; till *Saunavaara* den 15; till *Kemiträsk*s kyrka den 16; till *Luusua* den 18; till *Juujärvi* den 19; till *Körkkö* den 20; till *Rovaniemi* den 21, och till *Kemi* den 23 Sept.

Under dessa två månader, som jag använde till *Kemi Lappmarks* genomresande, hade jag all möda ospard för att erhålla kunskap om landet; och det, dels genom egen uppmärksamhet, dels genom samlande af inbyggarnes underrättelser, dels ock genom muntliga berättelser af ortens Embetsmän samt dem som förr rest i landet.

Genom egen uppmärksamhet, på de ställen der jag framfarit och dem jag med egna ögon hunnit, tror jag mig vunnit säkraste begreppet. Detta har tydligtvis blifvit fullkomligare, der jag haft tillfälle att längre tid uppehålla mig, att göra flera exkursioner; och för att utmärka dessa, har jag ansett nyttigt att lemna föregående utdrag af min dagbok. Innan jag lemnade stället, voro alltid anteckningarna derom gjorda, och ingen omständighet anförtroddes åt blotta minnet. Ehuru ej försedd med andra instrumenter än kompass och ett någorlunda säkert fickur, till missvisningens ungefärliga beräkning, uppritade jag alltid på stället speciela kartor öfver orternas belägenhet efter väderstrecken och ungefärliga afstånden. Då tillfälle var att ifrån något berg se flera ställen på längre afstånd, försummade jag aldrig att, så noga som ske kunde, afmäta deras väderstrek och de vinklars storlek som de formerade med hvarandra. — Jag måste dock medgifva, hvad en hvar lätt kan föreställa sig, att uppmärksamheten ej alltid kunnat vara lika liflig, under en så lång resa, större delen till fots med börda på ryggen genom ett nästan öde land, förenad med oräkneliga mödor, med saknad af hus, lifsmedel och alla möjliga bekvämligheter. Det bör ej förefalla underligt, om lärgirigheten vid sådana omständigheter något minskas; och då

äfven osäkerhet om livvets bergning, om ett godt slut på resans svårigheter, ofta visa sig för ögonen.

Inbyggarnes underrättelser har jag nyttiat angående de ställen, som ligga på båda sidor om min resetur och dem jag ej sjelf kunnat se. Jag ansåg härvid ej för rådligt att lita på en enda Lapps berättelse; utan så snart jag råkade någon annan, gjorde jag honom frågor om samma ort, och på samma sätt äfven med den tredje, för att af deras öfverensstämmelse erhålla den största säkerheten. Med iakttagande af denna försigtighet, tror jag mig berättigad, att anse dessa underrättelser såsom, näst mina egna, de säkraste. Det är dock onekligen ganska svårt, att af ett sådant folk som Lapparne, i synnerhet då man ej riktigt känner deras språk, erhålla säkra berättelser: dertill fordras stor enträgenhet och mycket tålmod. Men de äga visst, på sitt sätt, ganska god kännedom om landet, och fullkomligt bestämda benämningar på alla ställen. En utländsk resandes förmodan, att namnen på orterna i Lappmarken äro vacklande och omskiftande, förtjenar visst ej något afseende; i synnerhet som hela meningen i tvenne tolkars värdslösa munnar lätt kunnat omskapas.

Af ortens Embetsmän och dem som förr rest i landet, har jag sökt att få någon kunskap om de landets delar, som äro längre aflägnade från min väg, samt allmän kännedom om landet. I detta afseende var i synnerhet Kyrkoherden NILS ENCKELL mig till största biträde, med sin noggranna kännedom af Sodankylä Socken, hvilket jag härmedelst med största tacksamhet erkänner. Således erhöll jag äfven, af en säker person i Muonioniska, under min förra Lappmarks resa år 1800, den underrättelsen, att man sommartiden resande åt Enare drager båten ifrån Pahktajärvi en mil öfver land till Kursujärvi, och ror sedan nedföre Ivalojoiki ända fram till Enare träsk. — Flera sådana exempel kunde anföras.

Jemförelse med förr utkomna skrifter i detta ämne anställde jag under resan på många ställen: jag sammanliknade till ex. HELLANDERS anmärkningar om Utsjoki (införde i Åbo Tidning år 1772 sid. 93 — 109.) med sjelfva landet, och fann dervid åtskilliga olikheter, dem jag anhåller ej måtte räknas mig till fel.

MARELIi skrift om Landtryggen och Fjällryggen i norra Sverige (Vettensk. Akad. Handl. år 1772 sid. 3.) har jag noga rådfrågat, men på flera ställen funnit den ej vara enlig med min erfarenhet. Det är säkert ogrundadt, att stora fjällryggen fortfar ända till Varangerfjorden, på det sätt nämde författare visar. Jag har i denna trakt gjort så många botaniska exkursioner öfver fjällen, att jag kan yttra mig med säkerhet här om. På landtryggen mellan Ivalojoeki och Tankajoki, har jag ej sett något berg, förr än jag hann till Sombio-tunturi. De flesta af de berg, som MARELIUS här uppgifver, äro skogsberg, och ligga ej på vattenskillnaden, utan äro spridda flera mil derifrån.

För öfrigt har jag jemfört Berättelsen om Utsjoki af Kyrkoherden SUND, införd i Åbo Tidning år 1791, n. 2, 3; samt om Sodankylä, Åbo Tidning 1784, n. 22, 23. — De öfriga skrifter som jag rådfrågat, och som ej egentligen angå Svenska Lappmarkerna, finnas anförde i sjelfva beskrifningen.

Jag har äfven kommunicerat min Manuskript-karta med Krono-Befallningsmannen J. WESTBERG, hvilken under sin uppbördsresa år 1803 derpå gjort flera förbättringar angående Enare, samt meddelat åtskilliga upplysningar, hvilket förbinder mig till största tacksamhet.

Sist anmärkes, att der några små olikheter finnas emellan kartan och beskrifningen t. ex. i namnens stafsätt, enskilda ställens nogare läge o. s. v. är alltid beskrifningen noggrannare och mera tillförlitlig.

På detta sätt har jag, efter all förmåga, bemödat mig, att föra denna beskrifning samt kartan allt närmare till likheten med sjelfva landet; blott närmande till det rätta har varit syftemålet, och längre sträcker sig ej min egen fordran; men huru nära jag hunnit, det kan endast nogare kännedom framdeles visa.

Upsala den 8 Februari 1804.

UTSJOKI

UTSJOKI FÖRSAMLING.

Det har länge varit obestämdt, hvilka Lappförsamlingar innefattas under det gemensamma namnet Kemi Lappmark. Så länge Kautokeino hörde till Sverige, och Utsjoki var Kapell derunder, så länge räknades ock Utsjoki i alla afseenden till Torneå Lappmark; deremot Enare till Kemi Lappmark. Men detta skedde äfven en lång tid derefter; och oriktigheten deraf finner hvar och en lätt, då man vet, att Utsjoki gräns är på 15 mils afstånd skild från den öfriga Torneå Lappmarks gräns. I Torneå och deromkring kallas ännu både Utsjoki, Enare och Sodankylä, Torneå Lappmarker, af den anledning att de höra under Torneå stads handelsdistrikt och Vesterbottens norra Lappmarks fögderi; samt skiljas med den egna benämningen *Torneå östra Lappmarker*, från de öfriga eller *Torneå vestra Lappmarker*. Detta oaktadt är det likväl allmännare antagit, att kalla de församlingar, som höra till Åbo Stift, Kemi Lappmark; hvaraf då tre lyda under Vesterbottens Höfdingdöme, nemligen Utsjoki, Enare, Sodankylä, och tvenne under Uleåborgs, nemligen Kuolajärvi och Kuusamo. Blott om de förra handlar denna beskrifning. Om dem gäller för öfrigt nästan ingenting gemensamt: hvar och en Kyrkförsamling fordrar sin egen afhandling.

Namnet *Utsjoki* 1) är Lappskt, sammansatt af *utse*, liten, och *jok*, elf, och betyder således lillelven; det har blifvit tillagdt den min-

1) *Leem* skrifer *Ozejok*. — Jag gissar, fast det vid första påseendet tyckes orimligt, att *Ares* är blott en Norrsk förvändning af *Oze* eller *Utse*; åtminstone igenfinnes ingen härledning deraf.

Angående det framdeles i denna skrift omskiftande bruket af *jok* och *joki*, må följande anmärkas. I Utsjoki äga de flesta ställen blott Lappska namn; i Enare både Lappska och Finska (de sednare äro dels endast Finska brytningar af

dre elfven Utsjoki jemförelsevis med stora Tana elf, samt omsider, då kyrkan blef byggd vid dess vatten, äfven åt hela socknen. De Norrske kalla den Arisby eller Aresby.

Dess *belägenhet* är emellan $69^{\circ} 22'$ och $70^{\circ} 4'$ polhöjd, samt emellan $43^{\circ} 45'$ och $46^{\circ} 45'$ ungefärlig longitud.

Dess *gränсор* äro: i nordvest Tana elf; i nordost Riksgränsen från Skårajoki utlopp gående åt sydost öfver Harmatskaidi röset, öfver ett hörn af Polmajaure, till Tårvojokkuolpa röset, öfver Pitsusvarts till Kolmesåive-madakiätsa 2) samt vidare till Enare gräns; och i söder gränsen mot Enare framstrykande flera mil norr om Neutamjoki, strax norr om Betsekojaure, till trakten söder om Karasjoki 3) utlopp i Tana elf. — Den gränсар: i vester mot Karasjoki Kapellförsamling under Kautokeino 4) pastorat, i norr mot Tana kapell under Köllefjord, i öster mot Vadsöe socken och mot Neidenby i Ryssland, samt i söder mot Enare.

de förra, dels ock öfversättningär); och i Sodankylä endast Finska, eller åtminstone alldeles förfinskade. Att derföre åtminstone till en del förekomma förvildelse och äfven ge någon anvisning på ursprunget, anser jag tillhörigt att i Lappska namn bruka jok, till skillnad från det Finska joki, äfvensom jaure i de förra och järvi i de sednare, o. s. v.; — ehuru, å ena sidan, Utsjoki Lappar verkligan säga jogi, som ock på kartan är nyttjadt, eller jokje; ty äfven Lappskan äger en i skrift antagen ortografi, enligt hvilken skrives jok, som uttalas med slutit o (omega), och ej som Finska joki med omikron: och å andra sidan, finska ändelsen joki blifvit äfven i Lappska namn på betydligare ställen i skrift allmänt antagen, och troligen med tiden än mer lär blifva det; ty Finskan är i Nordligare Lappmarkerna det förnämre språket, som allt mer och mer uttränger Lappskan; så att denna princip hvarken bort eller kunnat med yttersta noggranhet följas.

2) Som man ej kan vara säker om Lappska namnens skrifsätt, förrän man känner deras bemärkelse, så har jag varit angelägen att få veta hvad Kolmesåive-madakiätsa betyder; men jag har ej kommit till full visshet. Det är visst, att Kolmesåive bemärker tre hufvuden eller tre bergskullar; madakiätsa åter troligast detta lands ände eller gräns.

3) Karasjok betyder den hårda elfven.

4) Kautokeino, så hafva de Norrske ändrat detta ord, som kallas af Lapparne *Kautokeino*.

Dess *vidd* är mycket mindre än de öfriga Kemi Lappförsamlingars, nemligen vid pass 34 Svenska kvadrat mil.

Vattendragen: äro ett stycke af Tana elf med de vatten som på högra sidan falla i den samma.

TANA ELF, på Lappska *Teno* 5), formeras vid församlingens syd-vestligaste hörn två mil österut från Karasjoki kyrka genom Enarejoki och Karasjoki förening; löper till Öfver-Köngäs (d. ä. stora forsen) hufvudsaktigen åt norr, dock med åtskilliga krökningar till öster; böjer sig derefter mera åt öster, så att dess lopp förbi Utsjoensuu blir öster $\frac{1}{4}$ till nord; gör en häftig krökning åt norr vid Väski-njarga; återtager sedan sitt förra lopp åt öster $\frac{1}{4}$ till Nord; vid Neder-Köngäs rinner den nord-ost; förbi Polmak öster $\frac{1}{4}$ till Nord, nedom Polmajoki utlopp Nord litet till Ost med många krökningar; nedom Seida till Norskholmen Nord $\frac{1}{4}$ till Vest, nedom Norskholmen rakt Nord; samt neder om Bonakas åter Nord $\frac{1}{4}$ till Vest, och slutligen faller den med Nordvest lopp ut i Tana fjord nära $\frac{1}{2}$ mil norr om Gullholmen. — Emellan Karasjoensuu och Levojoensuu lär Tana elf äga många forsar, hvaraf några äro svåra. *Öfre-Köngäs* (stora forsen), två mil ofvanför Utsjoensuu, är nära en mil lång, men ej svårare än att den utan stor fara kan färdas med båt. *Kivikoski* (d. ä. Stenforsen) är ej betydlig; och sedan är elfven väl starkt flytande, men utan någon riktig fors förr än det svåra fallet *Neder-Köngäs* tre mil nedom Utsjoensuu, hvarest man omöjligen kan resa hvarken nedföre eller uppföre på båt, utan båtarne måste dels dragas öfver en bergsudde, dels med stor fara släpas med rep efter stranden 6).

5) Lappska ordet *Teno* betyder ej annat än en elf; och är alldeles detsamma som i Enontekis utsäges Eno och i södra Lappmarkerna Äno eller Ädno. Äfven allmogen i sydligare provinser, t. ex. i Vermland, kalla Klara elf ej annat än elfven, hvarmed de mena den stora betydliga elfven, hvaraf i orten ej finnes mer än en, och hvarmed ingen kan förblandas; utan att ens veta något eget namn derpå. Då Svenskarne tala Finska, kalla de Tana elf, Tenojoki; men Lapparne bruka aldrig denna tautologiska benämning. Af Teno hafva de Norrske antagit, att säga Tana, Tana elv, Thanen eller Thanens elv.

6) Då jag reste der förbi, hände den olyckan, att en af sällskapetets båtar alldeles omkullkastades i forsen, hvarvid alla sakerna förlorades och tvenne karlar med största möda bergades.

Nedom denna fors är elfven starkt flytande ända till Seida, och sedan nästan spak eller med sakta flytande vatten ned till hafvet. — Dess *stränder* äro merendels branta, nästan allestädes bestående af större kullerstenar, sällan af gul skogsjord, och endast fläcktals vid gårdarna af fin sand. Dock är sanden nedom Seida mera rådande, och ännu längre ned emot hafvet ser man vid stränderna ej annat. — Dess *bredd* kan jag ej uppge med någon visshet, men anser den ej vara mer än hälften mot Kemi elf.

I Tana nedfalla följande elfvar på Svenska sidan:

Njous-jok (d. ä. orena elfven) är liten, blott en eller annan mil lång. Den nedfaller i Tana vid Talvadas (Teno fordna marknadsplats) $5\frac{1}{2}$ mil uppom Utsjoensuu. (Den skrifves af Kyrkoherden SUND Nullijoki, men säkert oriktigt.)

UTSJOEKI är näst Polmajoki den största af alla Tana elfs grenar; uppkommer från gränsen till Enare, är 6 till 7 Svenska mil lång; löper genom många merendels små träsk, hvaraf de öfversta äro högst till $\frac{1}{4}$ mil från hvarandra skilda medelst forsar, och de nedre merendels sammanhängande. Dessa träsk med deras föreningar äro följande: 1. en liten kärn med en bäck *sydvest* från Mierasjaures södra ända 7). 2. *Mierasjaure* (kanske af Lappska ordet Mere, gräns; emedan det ligger längst upp mot Enare gräns) är en mil långt, och således mycket längre än något af de andra Utsjoki vattnen; men ej särdeles bredt. Det emottager vid dess norra ända från östra sidan *Uksjok*, d. ä. dörrelven, emedan den nedlöper genom en öppning i berget liksom genom en dörr, hvilken elf för temmeligen mycket vatten, kommande från tre träsk Uksjaure kallade, hvardera $\frac{1}{8}$ mil stort. *Mieraskoski* förenar Mierasjaure med det följande träsket, är $\frac{1}{4}$ mil lång och afbruten genom ett spakvatten samt en liten kärn *Mieraslompel* kallad. 3. *Sjuogajaure* (af Sjuoka, lysa igenom; emedan dess vatten är särdeles klart) äro tvenne, förenade genom ett strömmande sund (Niiva.) På östra sidan i norra

7) Kyrkoherden HELLANDER anför ett *Sakjaure*, som skall ligga en mil söder om Mierasjaure. Om detta har jag ej af någon kunnat få minsta underrättelse. Det är visst ej samma med den anförda lilla kärnen, hvilken jag sjelf sett. Sak betyder rykte: således Sakjaure, ett blott genom ryktet bekant träsk.

ändan infaller i detsamma *Askasjok*, d. ä. den öfversvämmande elfven. Det förenas genom en liten fors med följande 4. *Sjekkajaure* eller *Skeka-jaure*, d. ä. okyskhets träsket, äro flera tillsammans högst $\frac{1}{2}$ mil långa; hvarefter följer *Sjekkakoski*, som är någorlunda lång och så svår, att knappt tomma båtar der kunna framföras. Nedom denna fors är *Ganis lompola*, en kärn, som går ut i en lång vik i S. S. V., och derefter *Väyläkoski*, hvarest äfven båtarne måste dragas öfver land. 5. *Kanets-jaure* är ibland de större af Utsjoki vattnen vid pass $\frac{3}{8}$ mil långt. Vid dess östra strand ungefär midtpå längden, visar bergsidan blottad klyft, och dit räknas 3 mil från kyrkan. I detsamma nedfaller *Kanetsjok* på östra sidan mot norra ändan. Nedom detta träsk formerar elfven *Kanetskoski*, hvilken är $\frac{1}{4}$ mil lång och ganska svår, så att knappt en tom båt der kan framföras. 6. *Bukseljaure* är $\frac{1}{4}$ mil långt, och i det samma nedfaller: *Bukseljok* från vestra sidan midtpå längden, samt vid norra ändan strax uppom *Bukselniiva* från östra sidan *Seskojok*, dit 2 mil räknas från kyrkan. Det förenas med följande genom *Bukselniiva*, en liten och kort fors. 7. *Kevojaure*, eller rädsloträsket, är $\frac{1}{2}$ mil långt. Vid dess norra ända och vestra sida infalla tvenne små elfvar nemligen *Kevojok*, som har sin början 2 mil uppifrån emellan tvenne fjällkullar *Naykåive* och *Routir* kallade; samt *Sarsjok* eller *Sarejok*, gaffelfelfven eller klykelfven, hvilken kommer från Sydvest af *Pais tunturi* 3 mil uppifrån bergen. Begge dessa elfvar flyta tillsammans vid deras utlopp i *Kevojaure*, och formera således der liksom en gaffel eller klyka, som gifvit anledning till den sednare elfvens namn. Sjelfva utloppet kallas *Kevo-njalme* (d. ä. *Kevomun*, på finska *Kevensuu*). *Kevojaure* förenas med det följande genem en liten fors *Rasse-niiva* kallad, i hvilken fors nedrinner från östra sidan *Rassijok*, eller den hastiga elfven. 8. *Ajto-kåta jaure*, d. ä. hotelse-kojans träsk, eller *Qvattepogi-jaure* är blott $\frac{1}{16}$ mil långt. Nedom detsamma är en liten fors kallad *Pattaniiva*, af *patta*, häftig. 9. *Jårbejaure* eller runda träsket, $\frac{1}{4}$ mil långt. Vid östra sidan mot södra ändan infaller i det samma *Kiditsjok*. Det förenas med följande inom ett spakt sund. 10. *Puoros-vuopio*, eller godhetskärnen, är $\frac{1}{8}$ mil stort, sammanhängande med följande genom

ett stilla sund. 11. *Suopojaure*, eller onyttiga träsket, är äfven $\frac{1}{3}$ mil långt, hvarefter följer en liten fors Pattaniiva kallad. 12. *Saarijärvi* på Lappska *Suoloi-jaure*, d. ä. Ö-träsket, eller *Namajaure*, är rundt och uppfylldt med många öar och holmar, samt knappt $\frac{1}{3}$ mil stort. I det samma faller *Namajok* från vestra sidan. Det är sammanhängande med följande genom ett bredt sund. 13. *Mandujaure* är öfver $\frac{1}{2}$ mil långt, till formen aflångt, smalt i södra ändan, $\frac{1}{3}$ mil bredt midtpå, och med norra ändan böjdt vesteråt. I detsamma är *Verkosaari* belägen något söder om kyrkan; och från vestra sidan nedfalla tvenne små elfvar neml. *Öfre Sävtikä* strax invid kyrkan söder om densamma; och *Nedre Sävtikä* $\frac{1}{16}$ mil längre åt norr; samt från östra sidan nära södra ändan *Sjakajok*. — Alla ofvan anförda Utsjoks träsken äro i jemförelse mot deras storlek ganska djupa, samt försedda med under vattnet branta stränder. Denna kedja af träsk utgjuter sitt vatten genom *Utsjoki* egentligen så kallad, hvilken strax nedom Mandujaure formerar en någorlunda stark och lång fors nemligen *Mandukoski*, som dock utan fara kan färdas med båt; är sedan smal, djup och lindrigt strömmande, med branta stränder, tills den $\frac{1}{2}$ mil norr om Mandujaure utfaller i Teno elf med ett bredt och af klappurstenar uppgrundadt ämynne. Från Utsjoensuu är 11 mil till Teno elfs utlopp i hafvet, och 9 mil till Karasjoensuu.

Vätsekajok uppkommer från ett litet träsk (*Vätsekajaure*) beläget N. O. från *Sjekkajaure*, och nedlöper i Teno vid *Väski-njarga* 1 mil nedom Utsjoensuu.

Jägilväj-jok är liten liksom föregående, uppkommer af *Jägilväj-jaure*, och nedlöper i Tana elf $1\frac{3}{4}$ mil nedom Utsjoensuu.

POLMAJOKI 8) är nästan större än Utsjoki; börjar från öfre *Polmajaure* beläget många mil söder om Polmakgård; rinner derifrån 2 mil

8) *Polma* härledes säkert af *Boil* eller *Poll* näs och ma mark. Der elfven utflyter i Teno formerar den ett näs, bestående af en jemn och låg mark; hvilket, såsom häri trakten sällsamt och för dess beboelighet märkvärdigt, gifvit anledning till namnet. — Nägre skrifya *Pulmangi*; men säkert mindre riktigt.

till nedra Polmajaure, som är 2 mil långt och hvaraf ett hörn tillskäres Sverige genom Riksgränsen; är sedan $\frac{1}{2}$ mil lång med sakta flytande vatten, och utfaller i Tana elf 6 Svenska mil uppom Guldhölen.

Landets Beskaffenhet.

I allmänhet består hela Församlingen af en upphöjd fjälltrakt med nästan oräkneliga fjällkullar, i hvilken de största elfvarne formerat dalar.

Denne fjälltrakt är mycket lägre än sjelfva fjällryggen, och äfven lägre än fjällryggens utskott till haf i Finnmarken, hvilka också åtfölja hafstranden vid Tana elfs utlopp i Tanafjord. Den är blott så hög, att dess Fjällkullar ej äga minsta björkskog, ej behålla någon snö längre än till midsommar, äro endast beväxta med sådana fjäll-örter, som i allmänhet tillhöra lägre och från fjällryggen afskilda fjällberg, såsom *Azalea procumbens*, *Diapenzia lapponica*, *Andromeda cærulea*, med flera dylika, och alldeles ej med några som exklusivt tillkomma stora fjällryggen, samt med Renmossa nästan upp till största höjderna, som bevisar deras ringa höjd; men i synnerhet på sidorna ganska frodigt. Från fjällryggens fält vid Raste-kaisse, eller vid foten af de högsta fjällryggens spetsar, synes hela denna trakt lågt under fötterna, ungefär till fjällryggens halfva höjd, med smärre och kullriga upphöjningar, utan minsta snö om sommaren, och utan några spetsar, i likhet nästan med ett upprördt haf. — *Fjäll-*

Anm. På Norrska eller vestra sidan infalla i Teno följande elfvar:

Vallijok eller *Fallijok* är stor som Utsjoki, så att äfven lax uppgår i densamma. Dess utlopp i Teno är mer än 7 mil från Utsjoensuu och $1\frac{1}{4}$ mil från Karasjoensuu.

Njousjok nedfaller midt emot elfven af samma namn på Svenska sidan.

Levojok uppkommer från fjällryggen vester om Järbe-kaisse; får tillopp af *Käimiäjäok* från *Käimiäjaure*, samt utfaller i Tana elf 3 mil uppom Utsjoks utlopp.

Sirmajok nedfaller midt för *Jägilväj-saari*.

Shårajok är liten och nedlöper i Tana elf $\frac{1}{4}$ mil uppom Polmak. Dess utlopp är antaget till Riksgränsmärke.

HELLANDER nämmer äfven *Lakjoki* sid. 96, om hvilken jag ej erhållit någon underrättelse.

kullarne äro åt sidorna långsluttande, neml. till 30° lutning, utan några betydliga branter, samt helt nära vid hvarandra belägna, så att der den ena med sin fot slutar, vidtager den andra. De emellan dem varande kärraktiga dälder och nedre hälften af deras sidor äro beväxta med låga, glesa björkbuskar, utan minsta tecken till tallskog. För öfrigt äro sjelfva kullarne betäckte med mull af hållarten, som är mycket glimmer-rådande skiffer, samt på lägre ställen af mossjord; visa sällan fast klyft; tyckas vara högre vid Tana elf, i synnerhet mot Polmak och Raste-kaisse, men aftaga i höjd emot Enare gräns.

Tana elf framlöper i en igenom denna fjälltrakt formerad dal, hvars sidor äro nog branta, merendels af 45 gr. sluttning, så att man svårligen kan stiga uppföre dem; och beväxta med gles och låg björkskog, som nästan aldrig blir mer än $\frac{1}{3}$ kvarter i tverlinie vid roten; men ej med någon tallskog. Den är ungefär 200 alnar djup eller något mera, räknadt i perpendikulärt uppstigande linie till dälderna af den ofvanför varande fjälltrakten, och ej till fjällkullarna. På de flesta ställen intager elfven hela dalens botten; men stundom kvarlemnar den en hundrade fots bred strand, som då nästan alltid består af sand g). Annars utgöres elfvens stränder samt bergsidornas fötter mest af klappur. Der sand finnes, i synnerhet om tillika någon bäck från fjällen nedlöper, är alltid jorden mest fruktbar, och der äro fiskareställena belägna. Förmodligen har på dessa ställen af ålder varit någon liten gräsväxt, hvilken ditlockat fiskare-Lapparna att der beta sina får och om de ägt någon ko, genom hvilkas gödning sedan små ängsfläckar tillkommit; som dock ännu äga nog usel gräsväxt, sällan 3 kvarter hög och af dåliga grässlager bestående, icke af några fjällväxter. Bergsidorna äro för öfrigt ganska magra och torra, beväxta med större Lichener (i synnerhet renmossa), några Hypna, Vaccinier och små Rönbuskar. Betet är ganska dåligt; blott vid någon fjällbäck kan finnas litet gräs. — Detta gäller i allmänhet om hela Teno elfs dal; dock tyckes den närmare hafvet, t. ex. vid Norskhömen och Bonakas bli något fruktbarare. Den är säkert den sämsta af

alla

g) Sådana ställen kallas af Lapparna *ma*, hvaraf Svenska ordet mark.

alla norra Lappmarkens elfdalar, och mycket sämre än Altdalen och äfven Porsanger-Laxelfs dal.

Vid Utsjoks vattnen är landet något bördigare. Dessa äro äfven belägna i en dal, som sträcker sig från söder åt norr. Vid den egentligen så kallade Utsjöki och vid Mandujaure äro bergsidorna eller dalens sidor lika så höga som vid Tana elf, men i synnerhet på östra sidan ännu brantare äfnda till 48 gr. stupning, dock utan några blottade bergväggar. Elfven mellan Mandujaure och Teno följer helt nära intill östra bergsidan, som äfven der är mycket brant; men vester om elfven är en, ungefär $\frac{1}{3}$ mil bred sandhed, som dock är nog ojemn, hvarest vestra bergsidan vidtager. På denna sandhed växa några martallar, hvilka äro de nordligaste träd af detta slag som man finner i denna Lappmark. Bergsidorna vid Mandujaure äro allestädes så tätt beväxta med renmossa, att de genom den glesa björkskogen på afstånd synas alldeles hvita; och jordmånen vid träsket består af sand. — I den mån man kommer närmare Järbejaure, blifva bergsidorna lägre samt beväxta med temmelig ymnig tallskog, hvaraf dock få träd äro tjenliga till husbyggnad, och nästan inga till brädsågning. Detta fortfar förbi Kevojaure. Bergen utgöra sedan längre åt söder föga annat än ryggade eller långsträckta backar längsefter vattendraget, hvilka åter småningom förlora sin tallskog, så att omkring Mierasjaure är detta trädslag lika sällsynt som vid Mandujaure, och äfven björkskogen lika låg men ännu glesare. Vidare söder-åt mot Enare gräns blir landet fullkomligt slätt, så att ej minsta backe synes, beväxt med nästan endast små och gles björk. — Vid Utsjoks vattnen, äfven de öfversta, ser man ofta gräsrika ställen i synnerhet der träskan blifvit uppgrundade och der elfverna gjort öfversvämningar; hvarföre ock de Lappar som bo vid dem, äga flera kor än de som bo vid Teno elf.

Klimatet är lika med andra trakter der tallskog knappast kan växa: och överensstämmar således till alla delar med nejden omkring kyrkan i Enontekis, men boningsplatserne äro i anseende till belägenheten i en dal bättre skyddade för hårda väder. Isen lossnar och vräker i Teno

omkring den 4 Juni, och vid pass den 22 Juni hafva björkknopparna i elfdalarna så vida utspruckit, att löfven synas utom dem stora (som råttöron 10). I slutet af samma månad börjar gräset på ängarna att grönska. All käle bortsmälter fullkomligt om sommaren; och utsätter Herr HELLANT den underjordiska varmen här, i stöd af försök, till $2\frac{3}{4}$ gr. öfver fryspunkten på CELSIUS termometer 11). Nordanväder medför om sommaren merendels från ishafvet ett kallt och fint regn (i Finnmarken bekant under namnet Havs-tågen); men deremot är Sunnan oftast klar och varm samt medför, om det länge fortfar, stundom åska. Gräset hin- ner den mognad till början af Augusti månad, att det kan afslås. Mar- ken tillfryser vanligen ej förr än i början af Oktober; och efter medlet af samma månad blifva träskan islagda.

Kyrkan, marknadsplatsen äro belägna under $69^{\circ} 51' 52''$ polhöjd, samt $45^{\circ} 17' 7''$ longitud från Ferro; midtpå vestra sidan af Mandujaure. En nogare beskrifning af lokalen torde tillåtas mig. Der stranden från sin styckning i söder och norr kröker sig åt vester, formeras en afrundad udde, hvilken mot norr äger en hög och brant strand, men mot öster och söder är långsluttande. Strax söder om denna udde nedrin- ner öfre Sävtikäjok; samt emellan udden och vestra bergsidan är en liten däld, som afleder det från bergen nedrinnande vattnet åt Sävtikä bäck, så att det ej flöder öfver den bebyggda udden. Nedom denna lilla

10) Löfsprickningen sker i Utsjoki nära 6 veckor senare än i Upsala, och 3 veckor senare än i Torneå; men islossningen i elfvarna sker 8 veckor förr i Upsala än i Utsjoki. Vid Repväg i Finnmarken är löfsprickningen på de få björkbuskar som finnas, 1 vecka senare än i Utsjoki; således 7 veckor senare än i Upsala. -- Här menas alltid i elfdalarna eller på släta marken under fjällen; på fjällkullar- nas sidor få ej björkbuskarne löf förr än i Juli månad.

11) På flera ställen i Siberien går aldrig kälen ur jorden under sommaren. — Angäen- de HELLANTS försök, se Vettensk. Akad. Handl. 1753 sid. 315. — För öfrigt kan till upplysning om Utsjoki klimat jemföras HELLANT i V. A. H. 1750 sid. 223 — 225. 1752. sid. 252. VEGELII Meteorologiska observationer V. A. H. 1759. sid. 229 och CASTRÉNS observationer V. A. H. 1800. sid. 53. — Vid HELLANDERS m. H. anmärkningar ihågkommes, att tidräkningen der är efter gamla stilen eller den Julianska.

dälds förening med bäcken, är en upphöjd sandbacke, på hvilken kyrkan är byggd, och hundra steg derifrån eller litet mera mot N. N. Ö. i uddens sluttning står Prestgården, samt strax der norr om, uppåt udden, marknadsstugorna. Platsen är således ganska väl vald; och knappt finnes något mera ställe i nejden tjenligt för så många byggnaders uppsättande.

Kyrkan är den första som här varit; är byggd år 1700; var kapell under Kautokeino till dess Riksgränsen reglerades; fick egen Pastor år 1747, och Enare blef lagd derunder som kapell. Den är af dålig byggnad, ej brädslagen, utan kors, försedd med ett kort torn, och omgifven af en illa instängd Kyrkgård. — Derifrån räknas: till Gullholmen 8 Nordlands-mil, eller 12 Svenska: till Varangerbotten 10 Svenska mil: till Vadsö sommarvägen 14 Svenska mil: till Buggefjord 9 Finnmarks mil: till Karasjoki by 12 Svenska mil vinterväg: till Kautokeino 30 mil: och till Torneå 80 mil, som dock kan hända äro något för korta, och kunna antagas till 75 eller 70 riktiga Svenska mil 12).

Marknadsplatsen och Tingsstället äger ej så många stugor som i Enare. Handeln skall ock här vara mindre; till en stor del deraf, att Gullholmens och Mårtensnäs handelsställen äro så nära belägna, der Lapparne äga tillfälle att afsätta sitt lilla förråd af lax, renhudar m. m. mot utbyte af mjöl, tobak, brännvin o. s. v. Endast några få Torneå-handlande hitkomma, för att bland Lapparne afsätta koppar och jernsaker samt valmar och smör åt Norrska Köpmannen; emot erhållande af renshudar från de förra och litet torr saltsjöfisk af de sednare. Två eller tre Norrske Köpmän infinna sig nästan endast för att få renshudar till utbyte mot mjöl åt de Ryssar, som sommartiden resa vid Nordhafvet. Marknaden och Tinget hållas här i början af Mars månad; om sommaren är nästan alldeles öde.

- 12) De på kartan utsatta längdmått af Svenska mil, äro bestämda som vanligtvis sker efter meridiangradens längd, och således efter en rak linie dragen öfver landet. Men emedan alla vägar, som liva och en väl vet, göra mångfaldiga krökningar, och dessa ej kunna på en karta, i synnerhet af liten skala, utmärkas, så måste dessa längdmått, för att tjena till vägarnas beräkning på kartan, minskas till nära $\frac{1}{4}$. Vid areala viddens mätande nyttjas de deremot oakortade.

Boningsplatserne vid Teno äro inga andra än Fiskarelappars hemvist, och förtjena alldeles icke namn af gårdar. Utom Njorkama och Autakoski äger ingen af dem timmerhus, om ej någon på stolpar stående fiskbod; utan alla invånarne bo i kojor, af störra uppsatta i form af en kon, hvars axel är manshög och basens tverlinie något öfver en mans längd, sällan $1\frac{1}{2}$, täckta med torf och jord. Dessa kojor äro ini temmeligen renliga, och för boskapen äro särskilda kåtor uppsatta 13). Hvar Fiskare-lapp äger merendels 1, 2, sällan 3 kor samt några getter och får (aldrig svin); åt hvilka de vidlyftigt omkring söka vinterfoder. Deras små ängsfläckar äro vanligen ej omgifne af någon stängsel, utan boskapen afhålles från dem genom vallning. — Dessa boningsplatser äro följande:

Njorkama, d. ä. Bogmarken, belägen $\frac{1}{4}$ mil uppom Skårajok och $\frac{1}{2}$ mil uppom Polmak på Teno elfs östra strand; är omgifven af en temmeligen vacker grässlätt försedd med gärdesgårdar, och bebyggd med timmerhus i hvilka åboerne bo både vinter och sommar. Den tyckes af

- 13) Fiskare-Lapparnas kojor vid Nordhafvet i Finnmarken äro hemisferiska, och i samma koja bor både Lappen sjelf, dess kor och får, hvaraf en olidlig stank och osnyggheit uppkommer (jmför Leem.)

Utsjoks fiskarekojorna äro mycket mindre än de i Finnmarken, och deras golf är ej afdelt i flera rum; ej heller finnes omkring eldstaden någon egen uppställning, utan i stället går en stor tvers öfver kojan nära under rökålet, hvarpå träkrokarna häftas som hålla kiutlarna öfver elden. — Dock äro ej alla så precist lika.

Norriska boningsplatser äro vid Teno elf följande: *Sejda* 5 Svenska mil uppom Gullholmen äger timmerhus, inhägnade ängar och bebos af 2 till 3 husbönder. *Polmak* (blott en Norrsk brytning af Polma; heter ej Päski, hvilket ord betyder Lappmudd) vid Polmajoki utlopp i Teno, är betydande, försedd med många goda inhägnade ängar, och bebos af 6 till 7 välmående hushåll, som äga sin egen Kyrk- och Skolstuga. *Suogalm*, *Peura* och *Kivikoski* äro dåliga fiskareställen. *Karasjoki*, 2 mil uppom denna elfs utlopp, äger flera gårdar, som kunde förtjena namn af nybyggen, och som äga sin egen Kyrka. Der finnes någorlunda god tallskog, äfven vid elfvens utlopp, hvilken är den första som man råkar på Norriska sidan då man reser uppföre Teno. Vid Aviovaara (af Lapparna Avjevare kalladt) finnes nu intet annat än ett förfallet Tingshus, sedan det hörde under Svenska Riket.

alla Teno boningsställen vara det bästa. Man har der äfven försökt att så korn, hvilket likväl misslyckats.

Köngäsniska, d. ä. stora forsens nacke, är belägen $2\frac{1}{4}$ mil från Polmak samt $2\frac{3}{4}$ mil nedom Utsjoensuu. Om sommaren bo Lapparne på en ö *Köngäsniska-saari* kallad, men om vintern vid en ängsslätt ett stycke från östra stranden, som kallas *Köngäsniska-känta*.

Jägilväj-saari, en Svensk mil uppom föregående midt emot Jägilväj-njalme.

Väski-njarga, d. ä. Laxudden, är belägen vid en stor krökning af elfven 1 mil nedom Utsjoensuu och 4 mil uppom Polmak, der Vätsekajok nedfaller i Teno och formerar åtskilliga holmar beväxta med vackra häggbuskar.

Levsa är $\frac{1}{4}$ mil nedom Utsjoensuu.

Aimio är beläget strax uppom Utsjoensuu.

Paduts 4 mil uppom Utsjoensuu, har tvenne hushåll.

Njuos $1\frac{1}{2}$ mil uppom Paduts på södra sidan om elfvens utlopp som bär samma namn; har också tvenne hushåll.

Autakoski (kallas på Svenska *tver-patan*) är 6 mil ofvanför öfra Köngäsniska och mer än 8 mil uppom Utsjoensuu; har 5 till 6 Svenska hushåll. På detta ställe göres allmän dam öfver elfven, till hvilket ändamål de fleste Karasjoki inbyggare om sommaren resa hit ned, och göra gemensamt med de här boende Svenska Lappar stängsel öfver hela Teno, samt dela den lax derigenom erhålles. Detta oaktadt fiskas äfven något lax både vid Järgastak och Assajpahta. Nedom Autakoski får ingen sådan stängning ske tvers öfver hela elfven.

Vid UTSJOKS VATTNEN äro ännu färre boningsställen. De innefattas någon gång under det gemensamma namnet Utsjoki by (14), till

- 14) I Kronans Jordbok anföres långt flere Lappar i Utsjoki by än i Teno by; hvilket kommer deraf att alla Fjäll-Lapparne der räknas till Utsjoki by. Desse uppehålla sig äfven om vintern mest vid Utsjoks vattnen eller uppåt Enare gräns, der också bästa renbetet är. — I Utsjoki församling finnes ännu intet Nybygge. — Fiskare-Lapparne äga merendels ej några renar, men i händelse så är, lemnas de till Ren-Lapparna att af dem skötas. Således kan man om sommaren resa igenom hela denna Lappmark, utan att se en enda ren.

skillnad från Teno by, eller dem som bo vid Teno elf; men för öfrigt finnes ingen skillnad i anseende till rättigheter o. s. v. dessa byar emellan. I afseende på åbyggnad m. m. gäller om dem detsamma som om Teno by. De resa om sommaren ned till Teno elfs strand, att lefva af laxfiske, och det merendels hela hushållen tillika med boskapen. De äga då rättighet att genom öfverenskommelse nyttja stängsel tillsammans med någon Teno Lapp, eller ock upprätta egen stängsel; dock så att ingen enskilts fiske derigenom lider. Mot hösten hemkomma de att samla hö till vintern, och bli sedan hemma till nästa vår. Om sommaren är der alldeles öde. Dessa äga bättre tillgång på gräs och skog än Teno Lapparna, men föga fiske i träsken. De äro följande:

Utsjoensuu $\frac{1}{4}$ mil uppom elfvens utlopp på vestra sidan om Utsjoki.

Utsjoki prestgård är omgifven tillika med Kyrkan och Tingshusen af en god äng, som dock ej äger någon stängsel. Der kan födas 6 kor. Den är försedd med det vissa år mycket lönande laxfisket i Utsjoensuu.

Kevo-njalme, på Finska Kevonsuu, belägen der elfverna Kevojoki och Sarsjoki vid deras utlopp i Kevojaure lörenas. Dit räknas $1\frac{1}{2}$ mil från Kyrkan.

Kiditsjoki vid Kiditsjoks utfall i Järbejaure. Dess åbo vistas stundom vid Suoloj-jaure.

Seskojoki vid Seskojoks utlopp i Bukseljaure 2 mil uppom Kyrkan.

Förr än christendomen infördes bland Lapparna, hade de dock sina bestämda begravningsplatser. Sådana *fordna begravningsplatser* utvisas i Utsjoki socken trenne neml. 1. *Jabmesi juolon taiva*, d. ä. de dödas hviloställe, på en backe strax uppom och bredvid Aimio, som kanske i anledning deraf fått sitt namn; 2. *Ailekes vare*, eller heliga fjället, på en sandbacke vid vestra ändan af Ailekesfjäll ej långt från Tana elf, 4 mil ungefär uppom Utsjoensuu; och 3. *Jabmesi kadde*, d. ä. de dödas strand, vid Teno elfs östra strand strax norr om Njuosjok på en kullrig sandbacke.

Teno fordna marknadsställe (*Talvadas* eller *Talvates*) har varit vid norra stranden af Njuosjok bredvid Teno elf på östra sidan, $5\frac{1}{2}$ mil uppom Utsjoensuu. Det upphörde sedan Utsjoki kyrka blef byggd.

Inbyggarna.

Folkmängden lär vara 300 till 350 personer. Således 9 till 10 på kvadratmilen. Här finnes år 1803 tillsammans 55 hushåll, hvaraf 32 hushåll äro Fjäll-Lappar, och 23 hushåll Fiskare-Lappar; 20 boende vid Tenö och 3 vid Utsjoki. Skatt-Lappar äro: af Ren-Lapparna 28; de öfrige 5 fattige; och af Fiskare-Lapparna 7; af de öfriga 4 frie och 12 utfattige. Ren-Lapparnas antal lär nu vara detsamma som år 1751, då HELLANDER uppsatte sin berättelse, och då varande förhållande måste således komma mycket öfverens med det närvarande, hvilket äfven bestrykes af de få underrättelser man kunnat erhålla; af Ren-Lapparna voro då tvenne som ägde ungefär 1000 renar hvardera, fyra som ägde 400 till 500, elfva som ägde 200 hvardera, och tie som ägde 100 renar hvardera, hvilka alla kunna berga sig som Fjäll-Lappar. Bland Fiskare-Lapparna voro sex som ägde ungefär 10 renar. Således funnos då i Utsjoki Församling tillsammans något öfver 7000 renar, hvilket äfven lär vara det närvarande antalet. — Bland de 7 Fiskare-Lappar som erlägga skatt, lär hvardera äga högst 2 kor, tillsammans högst 14; hvartill kunna läggas Prestens, Länsmännens, Klockarens m. fl. som alla äro skattfria, vid pass 18 kor; tillsammans 32 kor i hela Utsjoki. Utom dess äga Fiskare-Lapparne 6 till 12 stycken får hvardera.

Ren-Lapparne äro i anseende till betet för sina renar föranlätne, att om vintern vara i Sverige och om sommaren vid nordhafvets stränder eller på fjällryggen. De finna på förra stället den ymnigaste tillgång på renmossa till vinterbete åt sina renar 15); men deremot i Norrige en

- 15) Utsjoki socken intager en del af den bästa renmosstrakten, hvilken trakt följer paralelt med stora fjällryggen, och utgör enligt botaniska indelningen regio subalpina Lapponiæ; den har derföre äfven i mån af dess storlek alltid varit en af de ren-rikaste Lappförsamlingar. — På fjällryggen deremot och ännu mera vid nordhafvets stränder växer nästan ingen renmossa, hvarföre ock inga renar der kunna framfödas öfver vintern. I Vadsö nödgas invånarne hämta renmossa från Ryskland till bete åt sina körrenar om vintern. Detta är orsaken hvarföre nästan alla egentliga Ren-Lappar tillhöra Svenska Riket (de vistas om vintern som är största delen af året, inom Svenska gränsen,) och innan Kautokeino asträddes till

bättre sommarföda för dem af de saftfulla fjällörterna 16). Mot slutet af April månad börja de flytta sig åt Norrige; och det först till de ställen der ren-korna (Vajorna) äro vana att kalffa, som sker vid medlet af Maj månad. Sedan tillbringa de sommaren vid Lagsfjord eller Porsangerfjord, der de äfven idka fiske, dock ej af betydighet 17). Mot hösten börja de åter att småningom begifva sig tillbaka, så att de i början af Sept. månad komma öfver Teno, och skynda sig till brunsttiden i slutet af Sept. till sina vanliga höstställen, i synnerhet för vildrenars skull. Om vintern få de ej längre än högst 4 veckor vara på ett ställe, inom hvilken tid renarne fullkomligt nedtrampat och uppätit all mossan på $\frac{1}{2}$ till en hel mils afstånd. Deras renar äro af de mindre, dock kanske något större än i Kautokeino. Sjelfva *Ren-Lapparne* likna fullkomligt de

Lappar,

Norrige, ägde Danska riket ingen egentlig Lappsocken. Oaktadt det fördelaktiga saltsjöfisket i Finnmarken, äro derföre Svenska Lappmarkerna ändå folkrikare. I anseende till utflytningar händer väl, att någon utfattig Ren-Lapp nödgas för alltid flytta till hafsstranden att föda sig med fiske; men deremot uraktlåta aldrig Sjö-Lapparne, så snart de förvärfvat något, att köpa sig renar och flytta till Sverige. — Af det föregående och efterföljande finner man lätt orsakerna, hvarföre i Svenska Lappmarkerna är temmeligen lifligt om vintern, men ensligt om sommaren; och tvertom vid hafsstränderna i Finnmarken lifligt om sommaren, men öde om vintern.

- 16) Alla egentligen så kallade örter äro saftfullare på högsta fjällen och vid dess fötter; men deremot alla buskaktiga växter mycket torra. Således finna renarne om sommaren ett förträffligt bete i fjällklyftorna mot nordhafvet och nedom branterna, af t. ex. *Rhodiola*, *Saxifragæ*, *Rumices*, *Silene acaulis* o. s. v. I renmoss-trakten deremot är då alldeles intet för dem att finna: de kunna ej äta den af solen upptorkade mossan, och det lilla gräs som kan vara vid elfstränderna, hafva Fiskare-Lapparne intagit, och hvilket utom dess är för magert och sträft åt renarna.
- 17) Saltsjöfisket är endast lönande vid yttersta uddarna och öarna i hafvet, och så långt ut komma sällan Ren-Lapparne. De äro dessutom för mycket maklige att idka detta ofta äfventyrliga arbete, och ej af nöden tvungne dertill såsom Norrske Sjö-Lapparne.

Lappar, hvilka dels som Sjö-Lappar dels fattigare Ren-Lappar bebo Finnmarken och der utgöra hela folkmängden 18).

Fiskare-Lapparne äro oftast af finsk härkomst, och likna mycket Finnar, hvilket man i synnerhet anmärker om mankönnet. *Karlarne* hafva dels hitflyttat från norra delarna af Österbotten samt Torneå socknar och giftat sig bland Lapparne; dels ock hafva de Ren-Lappar som nödgats blifva Fiskare-Lappar, antagit finska klädedrägten, sederna och språket. Således komma de i det mesta öfverens med Finnar; äro merendels ordinärt storväxta och väl bildade; tala både Finska och Lappska språken; bruka ej lintyg; äro klädde med valmarsbyxor, som räcka ned till smalbenet och der sammanbindas med pjexorna, samt med en framtill hel rock (takki) merendels grå, af ylletyg, utan foder, liknande en skjorta; och på hufvudet bruka de en trind mössa, ej långmössa af utdragen konisk form såsom Ren-Lapparne. — *Qvinnfolken* likna deremot mycket de Lappska, hvartill klädedrägten säkert ansenligen bidrager; äro små till växten, och kunna endast tala Lappska språket; kläda sig om sommaren i en snäf valmarskjortel, som utgöres af ett enda stycke uppifrån halsen till fotlederna, är tillsluten på alla sidor ända upp till halsen, försedd med långa ärmar, utanpå hvilken de knäppa en rem om lifvet under bröstet; och på hufvudet bruka de en mössa som är egen för Lapparna omkring Tana elf och i Enare. Denna mössa är gjord af valmar, merendels af blå färg, dock ofta grå, omgifver hufvudet noga på alla sidor, lemnande, för myggornas skull, endast öppning för en del af ansigtet: går ned öfver pannan till ögonen, betäcker sedan kinderna till största delen, äfven öronen, och omgifver halsen ganska noga, hvarest den hopfästas under hakan med en bred förening som framstiger ända

- 18) Dessa äro ganska väl beskrifne af KNUD LEBM: en auktor, icke lysande genom skrifarten, men sann och noggrann i sina berättelser, utmärkt genom en fromhet, som aldrig tillåtit någon nyck eller passion att bortleda omdömet. Äfven tabellerna i dess Beskrivelse over Finnmarkens Lapper föreställa Lapparna rätt väl; blott deras ansigten äro högst vanställda: och kanske har gravören tagit sig friheten att tillskapa dem efter sitt eget oriktiga begrepp om Lappfysionomi.

till hakspetsen. Midt bakpå hufvudet formerar den ett nästan cylindriskt utskott, som är uppstoppadt med något och sedan omlindadt till 3 fingers bredd med band af olika färg med sjelfva mössan, samt sist med ändan bildadt till en vertikalt stående med sidan (ej kanten) åt hufvudet vänd rund bricka af tverhands bredd eller något mera. Under denna mössa gömmes håret fullkomligt, sammanvridet i en tofva bakpå hufvudet 19). Deras ansigten äro ganska fula. — Detta folk uthärdar väl hunger och köld, men är föga arbetsamt: då de äga så mycket att de jemt kunna berga lifvet, anse de ej mödan värdt att med något besvär förtjena sig ett tillräckligare uppehälle 20). Annars äro de någorlunda villige och eftergifvande; samt älska mycket bränvin, hvarmed de som oftast äga tillfälle att fylla sig. Deras höbergning går ganska sakta, för deras ringa arbetsamhets skull: ty då de arbetat en stund, ligga de sedan hela dagen stilla vid röken som de uppgjort emot myggorna. — Dessa Lappars sommarmat är nästan bara lax, dels färsk dels torkad, dock äfven

19) Deras klädedrägt är således till det mesta lika med Finnmarks Lappskornas, dock i flera delar egen. Man kan lätt af LEEMS tab. 17. föreställa sig huru de ungefär se ut, klädda i sin långkjortel; och de förtjena åtminstone det loford: att de ej äro så utspökade, som många andra ohyfsade nationer. Om vintern bruka de en underkjortel af fårskinn, ungefär som Finnmarks Lappskorna; och om högtidsdagar pådraga de flera kjortlar, så att de få ett mera ovigt utseende. Deras hufvudbonad liknar deremot föga Finnmarks Lappskornas; den är alldeles egen. Man skulle kunna likna den vid de gamla Svenska hjälmarna; de göra ock tjenst för hjälmars att afhålla myggornas blodiga anfall, och dertill tyckas de vara uppfunna.

20) Endast fruktan för Fogdens allvarsamhet kunde förmå dem att följa mig på min resa. Under mina botaniska exkursioner på fjällen, måste jag alltid vara försedd med så mycket folk, att hvar och en fick hvila sig hvarannan dag, och undgick det oakadt ej deras beständiga förebräelser och klagan, den dag de måste följa mig. Som de ej känna andra motiv för gerningar, än de outhärligaste behoven, så öfvergick snart deras förundran öfver min resa och dagliga exkursioner till förakt och medömkan: endast brist på lifsuppehälle i hemorten kunde i deras tanka förmå dertill. — Ehuru de, såsom alla Lappmarkers inbyggare, ej anse en resande med någon skonsamhet, äro de dock mycket mindre prejande än Enontekis nybyggaren och äfven Enare-Lappen. — Så snart de af mig erhöilo sina skjutspenningar, söpo de strax opp alltsammans, om tillgång var på bränvin.

litet mjölk den de tillreda med Surgräs (*Rumex Acetosa* och *digynus*); hjortron ingå ock i deras matordning 21). Om vintern lefva de mest af salt lax; litet mjöl och kött.

Näringar.

Renskötseln lemnar Fjäll-Lapparna deras föda, men *Laxfisket* är deremot Fiskare-Lapparnas nästän enda uppehälle: de vistas ock derföre alla om sommaren vid Tana elf, der laxen uppstiger till största myckenhet, och det hela sommaren då högt vatten inträffar 22); den börjar komma vårtiden omkring d. 10 Juni; går opp ända till Järgastak i Enarejoki, till Assaj-pata i Karasjoki, och intränger äfven i Utsjoki (egentligen så kallade), men hindras strax af prestgårds patan, som är $\frac{1}{4}$ mil uppom utloppet, så att blott en och annan lax fångas i ett sund vid Suoloj-jaure. Vid infallande torka och lågt vatten frampå sommaren, kan ingen lax uppkomma i Utsjoki, emedan elfvens utlopp är mycket uppgrundadt af grus och klappurstenar. — Tana elfs lax är vida känd för att vara ovanligt fet, hvilket jag ock af egen erfarenhet fullkomligt kan bestyrka 23). — Den fångas i ett eget slags pator, af de Norrske stängsel kallade 24). — Mängden som deraf fångas kan ej be-

- 21) De nyttja alldeles icke bark i sin mat, såsom Enare Lapparne. Jemf. LEEM, s. 127. De äro ej såsom Enontekis och Kautokeino Lappar hjulbente eller med knänen utstående åt sidorna, hvartill orsaken är den, att de sittande ganska sällan lägga benen i kors under sätet, utan blott böja dem starkt bakåt. Hvar och en, som bott i Lappkoja, vet huru nödvändigt det är, att der sitta på Lappvis: ty dels tillåter ej trängseln att utsträcka benen, dels blifva de då till hinder om man t. ex. vill närma sig till elden.
- 22) Till Tana elfs Laxrikhet tyckes flere omständigheter bidraga, såsom: att utloppet är längre ut i hafvet eller på sidan af Tanafjord, så att laxen lätt får känning af det söta vattnet: att elfven äger rent och kallt vatten kommande från fjällryggen: att den är allestädes strömmande, men äger nära dess utlopp ej några forsar o. s. v.
- 23) Orsaken dertill tyckes ej ensamt kunna vara elfvens goda beskaffenhet, utan kanske en utmärkt god vinterföda i hafvet deromkring.
- 24) Denna stängsel utgöres af björkstörar 2 till 4 tum i tverlinie, aldrig tjockare; nedslagna partals perpendikulärt i botten, med 2 alnars afstånd eller litet mindre mellan hvart par; liksom man vanligen gör gärdesgårdar. Mellan dessa störar läggas björkqvistar och ris horisontelt helt glest, så att laxen utan stor möda kan gå

stämmas: den föder i Utsjoki Församling hela året 150 till 200 människor; och i hela Tana distrikt, Utsjoki inberäknadt, troligen öfver 1000 människor; något utskeppas från Guldholmen och något föres äfven från Utsjoki marknad. Om ej laxfisket vore, skulle der knappt kunna lefva $\frac{1}{2}$ så många inbyggare, Ren-Lapparne oberäknade. Dock fångas säkert i Tana elf vida mindre lax än i Torneå elf, men mer än i Alten elf 25), och mångdubbelt mer än i de smärre Finnmarkens laxelfvar, t. ex. Porsanger lax-elf (Launjok eller Leunjejok) m. fl. Inbyggarne äta laxen dels färsk; dels skära de den, som kommer först om våren, i långa tumsbreda rimsor från hufvud till stjert, hvilka sammanhängande vid stjerten, sedan hufvudet och ryggraden äro borttagna, upphängas att torka i fri luft och får på Svenska namn af Sträng-lax; dels salta de något, i synnerhet af Vrak-laxen mot hösten, till vinterförråd. Sträng-laxen ätes om sommaren på resor 26), och då ej någon färsk fås; hvarvid den ste-

igenom; hvilket är hos inbyggarne en verklig fördom, men nyttig för de uppmående, och äfven nödvändig i brist af starkare stötar. Stängseln får ej räcka midti elfven. Vid dess yttre ända bindes armnätet, som får hänga ned efter strömmen och fästes med nedra ändan vid en påle. Vid uddarna eller strax nedom dem upprättas stängseln. Den besökes två gånger om dygnet. — I egentliga Utsjoki går prestgårds stängseln tversöfver hela elfven, är mycket tätare, och vittjas genom notdragning, hvarigenom laxen fås ännu fetare.

25) Från Guldholmen utskeppas nu, enligt muntliga underrättelser, sällan mer än 50 tunnor årligen; men förr mångdubbelt mera: jemf. PONTOPPIDAN om den Finnmarkiske handel. Deraf följer dock ej att laxfisket verkligen aftagit: ty handelns olika drift torde göra det mesta. Man får ej heller af den ringa utskeppningen sluta till mängden som fångas: man måste erinra sig, att allt det folk som bor vid Tana stränder på 20 mils längd, lefva knappt af annat än lax, och att en anseelig utskeppning skulle uppstå om inbyggarne kunde erhålla annat uppehälle — af det som nu åtgår till deras dagliga föda. Man finner ock att Tana stränder äro temmeligen tätt bebödda med ständiga Inbyggare; att de blifva mycket gläsare vid Karasjoki och Enarejoki, dit ej så mycken lax hinner; att deremot Alten-elf, i hvilken laxen för branta forsars skull ej kan uppstiga mer än några mil, på 20 mils sträcka äger endast de få Kautokeino gårdarna. — I Utsjoki prestgårds stängsel insaltades år 1802 20 tunnor lax, hvilket dock var ovanligt mycket.

26) Denna var i flera veckor under min resa den enda mat jag ägde.

kes framför eldslågan uppträdd på ändan af en i jorden, nedsatt trästicka, och smakar temmeligen väl.

Sik och *Harr* fiskas höst och vår litet i Utsjoks träskan; men skulle förmodligen fås till större mängd, om ej deras djuphet och brantheten af stränderna hindrade fiskredskaps användande. — Något Rödning (*Salmo alpinus*) fångas i fjällsjöarna. — Vattenfåglar finnas endast obetydligt i Utsjoks vattnen. — Inbyggarnes boskapsskötsel är redan omnämnd. — Djurfånget är nästan intet, om ej någon varg eller snöripa, stundom ock en vildren kan fållas.

Myggorna äro talrikast regnaktiga och kalla somrar, framkomma i början af Juli månad, äro mest plågende i slutet af samma månad, och försvinna åter emot medlet af Augusti, då de endast om varma dagar synas. De plåga inbyggarna så otroligt, att de ej anse dagspanning värdt, att för dem utsättas en hel dag utan vidare arbete. Om varma och torra somrar äro de något mera sällsynta. Naturen tyckes använda dem att göda jorden i dessa polartrakter, hvarförutan der troligen skulle vara ännu ofruktbarare: hvarom kanske mera på ett annat ställe.

Man har försökt att så korn vid Prestgården och Njorkama, men med äfven så liten framgång som vid Enontekis kyrka. Det hinner knappt gå i ax, förr än det i September månad bortfryser. Den sena våren och korta sommarvärman gör alla sådana försök fruktlösa. Ängarna kunna ej betydligt förbättras: kärr och mossar finnas endast på fjällen; blott några ängar kunde möjligen upprödjast vid de öfre Utsjoks boningsplatserna. Rofvor sås af flera, växa frodigt och kunde vara allmänna, lika så väl som i Norrska Finnmarken. Potates-odling är ej försökt, men skulle troligen lyckas, såsom redan skett på Altengård. Ingen häst har någonsin funnits i Utsjoki och knappt i hela östra Finnmarken, ej heller finnes svin. Att samla *Angelica* och *Rhodiola* skulle för Lapparna knappt löna mödan; men om de kunde öfvertalas att samla färgmossor, såsom *Lichen ventosus*, *centrifugus*, *croceus*, med flera som der växa i största mängd, skulle derigenom säkert en icke obetydlig inkomst tillfalla dem.

ENARE FÖRSAMLING.

Namnet uttalas af Svenskarne Enare eller Enara 1), af Finnarna Enari eller Inari, och af Lapparna Anar eller Ånar. De Norrske kalla stället Indiager, och Ryssarne Puliva.

Församlingens *belägenhet* är emellan 69° 45' och 68° 25' polhöjd, samt emellan 42° 25' och 47° 20' longitud.

Dess gränсор äro: i Vester Riksgränsen mot Norrige, gående från Peldovaddo till Skekemjoks röset, vidare genom lilla Skekemjoki, stora Skekemjoki och genom Enarejoki; i Nordvest Utsjoki-gräns, börjande vid Enarejoki uppom föreningen med Karasjoki, gående Norr om Betsekojaure vid pass 9 mil Norr om Enare kyrka och slutligen Norr om Neutamjoki; i Nordost och Öster Ryska gränsen mot Neiden-Patrik och Peise byar i Ryssland, hvilken af Lapparne anses framstryka många mil Öster om Enare träsk Nordligaste ända, eller emellan Suolisjaure och Neiden, vidare öfver Patsjoki flera mil nedom dess början ur Enare träsk, och sedan vid Vestra stranden af Måmeljaure, som lemias på Ryska sidan samt slutligen till Nuortti-tunturi 2).

- 1) I Sveriges nordligaste provinser säga alltid de Svenske Enare; i de sydligare deremot Enara, som ock i skrift är antagit. Det tyckes som funne det manliga Svenska lynnet mera behag i ändelsen på a. Jag vågar derföre ej afgöra, om jag valt det rätta, då jag antagit det, både till uttalet mildare och med landets dialekt mera öfverensstämmande, Enare.

Härledningen af detta namn är osäker. Enar betyder i Torneå distrikt en sådan not, som utkastas i en cirkel midt i sjön, och sedan af tvenne karlar under pulsande drages tillsammans. Troligen har Lappska ordet Anar förr haft samma bemärkelse, ehuru den nu är bortglömd; och kanske Finnarne fordom antagit detta ord, förändrat det till Enar, och längre bibehållit detsamma. Anledningen till namnet skulle då hafva varit, att folket i Enare lefver af notdragning i träskan. — Indiager är troligen blott en Norrsk brytning af Inari.

- 2) Lapparnas bestämmande af gränsen mot Ryssland stöder sig på rättigheten till fisket i vissa träsk och till vildrensfångst samt barktägt af vissa landsträckor. Lapparne veta ganska noga, hvilka träsk tillhöra Enare boerna, och i hvilka deremot Ryska invånarne äga rättighet till fisket; de veta ock, huru många mil af landet på sidan om ett visst träsk tillhör Enare eller Ryssland. Grunden till den-

Mot Sodankylä går gränsen emellan Luttojoki och Suomusjoki öfver bäcken Luppokuro belägen $2\frac{1}{2}$ mil Söder om Enare fogdkåta, samt sedan på vattenskillnaden emellan Ivalojoiki och Tankajoki samt emellan Ivalojoiki och Kittinenjoki. I Sydvest stöter Enare gräns ihop med Enontekis Norr om Peldovuoma-tunturi. — Enare församling utgöres således af allt det land, som är beläget omkring Enare träsk och vid de vatten som falla i detsamma utan undantag; af Skekemjoks och Enarejoks Östra strand; af Jutjaure, Ijaure och deromkring varande småträsk med någon del af Neutamjoki; af en del af Patsjoki; af landet emellan Enare träsk och Måmeljaure; samt af vattnen emellan Enare träsk och Luppokuro; som rinna åt Luttojoki, med deromkring varande land.

Vidden är ansenlig, ungefär 188 Svenska kvadrat mil.

Vattendragen äro dels sådana som falla i Enare träsk och formera detsamma, dels ock genom egna elfvar löpa i Nordhafvet. De förra äro:

na ägande rätt, har troligen först varit jus primi occupantis; men emedan desse Lappar aldrig bo i flyttbara tält, utan alltid uppsätta kåtor eller skjul, som bestå af ett litet tak fastsatt mellan tvenne tråds stammar eller på några stolpar, der de tidtals uppehålla sig, så har detta snart blifvit noga bestämdt, och man har tagit för afgjordt, att der Enareboerne hafva sin fiskare-kåta eller sitt skjul, hvarunder de på vildrensfångster upphänga sitt renkött att torka, der är ock Enare land. Tvister, som i anledning här af uppkommit, hafva sedan blifvit skärskådade på Lapparnes byating. Dessa Lappar hafva sjelfve formerat sig i byalag, och bestämt gränssorna emellan dessa byar. Der finnes väl mycket obebodt land, men knappt något ställe, som ej någon gång om året besökes af Lapparna, och om hvars ägande rätt derföre fråga icke uppstått.

Den gräns, som både Svenske Lapparne och Ryske undersätare sins emellan sjelfve bestämt, är den naturligaste, såsom mest lämpad efter landets beskaffenhet och inbyggarnes näring: den delar landet der som kommunikation mellan begge sidor är svårast, der minsta tillgången är på uppehälle, der följaktligen folket minst uppehåller sig, och der de minsta tvistämnen förekomma; hvilket allt inträffar på landtryggen eller vattenskillnaden emellan Enare träsk och hafvet. Vattendragen synas derföre i dessa orter, emedan näringen ur dem är så knapp, ej kunna antagas till gräns, och hafva inga Ryske Lappar eller undersätare bosatt sig vid Enare.

KAMASJOKI (af Gama eller Kama d. ä. björn-ide) formeras af följande träsk nemligen: *Betsekojaure*, d. ä. fiskstjerts-träsket, beläget $1\frac{1}{2}$ mil S. S. O. från Mierasjaure kåta och vid pass 9 mil Norr om Enare kyrka, är ungefär $\frac{1}{4}$ mil långt; *Rollanjaure* strax Öster om det förra, af nästan lika storlek; *Souvesjaure* (på Finska *Savujärvi* d. ä. Rökträsket) förenas med de förra medelst en liten elf en mil lång, äro tvenne, hvaraf det Norra är $\frac{1}{2}$ mil långt och kallas *Pikko Savujärvi*, det större 1 mil; begge förenas på sidan medelst en liten fors; *Sautsjaure*, d. ä. fårträsket, är förenadt med det förra genom en mils lång elf *Savujoki* kallad, som ej kan färdas med båt, är knappt $\frac{1}{2}$ mil långt, äger vid Norra ändan en udde *Vouksniemi*, eller oxudden, kallad, och Södra stranden får namn af *Paxuma*, d. ä. tjocka marken; *Hastemjaure*, eller Stridsträsket, beläget på Östra sidan om Kamasjoki 2 mil från dess början ur *Sautsjaure*, är knappt $\frac{1}{16}$ mil stort, och äger en fiskare-koja samt lemnar sitt vatten genom en kort elf i Kamasjoki; *Tjalmirågganjaure* $\frac{1}{8}$ mil från det förra mera åt Öster; *Stuorijaure*, d. ä. stora träsket, $\frac{1}{8}$ mil från det förra, är öfver $\frac{1}{2}$ mil långt, samt förenas med Kamasjoki 1 mil från dess utlopp i *Muddosjaure*; och sist *Marskajaure* $\frac{1}{4}$ mil stort, beläget på Östra sidan om Kamasjoki strax uppom dess utlopp, der det förenas med densamma genom ett spakt sund. — Alla dessa uppräknade träsk 3) bidraga att formera *Kamasjoki*, hvilken dock egentligen börjar ur *Sautsjaure*, flyter till det mesta åt Söder, litet till Vester, med starkt strömmande vatten, dock ej starkare än att den troligen skulle kunna färdas med båt, blir slutligen ansenligt stor, långt större än *Utsjoki*, är 4 mil lång, och slutas i *Muddosjaures* Norra ända.

MUDDOSJAURE, d. ä. mansträsket, af Finnarne *Muotasjärvi* kalladt, är näst sjelfva Enare träsk det största i Socknen, till formen aflångt, sträckande sig från N. N. O. till S. S. V.; och afdeldt på längden i tvenne fjärdar genom en aflång ö nära 1 mil lång, som dock med Norra ändan är förenad med fasta landet, hvilken ö utgöres af ett berg och

3) Från vestra sidan får Kamasjoki tilllopp af flera elfvar, kommande från *Peldäive* och trakten deromkring, om hvilka jag ej kannat erhålla någon redig underrättelse.

och derförete kallas *Lehtivaara*, d. ä. Löfberget. Vestra fjärden är 2 mil lång, och i dess Norra ända infaller *Kamasjoki*, samt på Vestra sidan de smärre elfvarne *Terstujoki* mot Södra ändan, och *Rasjoki* längre mot den Norra. Från denna fjärds Nordvestra vik, vid *Kamasjoensuu* nybygge är 2 mil vinterväg till kyrkan, och från Sydvestra ändan, d. ä. från närmaste viken intill *Tervetiva* $2\frac{1}{4}$ mil till samma ställe. Den Östra fjärden är $1\frac{1}{4}$ mil lång; i dess Norra ända infaller *Mertijoki* (kanske rättare *Martijoki* d. ä. mårdelfven), som är ungefär $\frac{1}{2}$ mil lång, kommande från *Vuontusjaure*, eller hönträsket, beläget strax Öster om *Marskasjaure*; och på dess Östra sida är en lång vik *Kukkesvuodno* kallad, från hvars innersta bugt är en mil öfver land till kyrkan. *Muddosjaure* tillfryser om hösten knappt förr än Enare träsk, nemligen i början af Nov. månad.

Käptväj-jok är ansenligt stor och enda utloppet för allt det vatten *Muddosjaure* samlat, utlöper ur Södra ändan af *Muddosjaures* Östra fjärd, flyter hufvudsakligen åt Söder, är 2 mil lång, och utgjuter sig i *Padarjaures* Östra ända nära intill *Joenjokis* början.

Padarjaure, beläget S. S. V. från *Muddosjaure*, på ungefär $1\frac{1}{2}$ mils afstånd från dess Sydvestra vik, är aflångt, sträckande sig från Vester till Öster, 1 mil långt och $\frac{1}{2}$ mil bredt. Vid Östra ändan äger det en mot Söder gående vik i hvilken *Käptväj-jok* infaller och ur hvilken *Joenjoki* börjar. Det emottager Söder ifrån vatten af *Menesjaure*, som ligger nära derintill.

Vaskojoki lär börja ur *Vaskojänkä* (eller enligt *Lappska* uttalet *Vaskojegge* d. ä. skrapjernmyran), belägen 5 till 6 mil Öster om *Skekemjaure*; löper sedan för det mesta åt Öster något åt Norr, tills den kommer $\frac{1}{2}$ mil nära intill *Tervetiva*; då den böjer sig åt Söder och efter ännu 1 mils lopp infaller i *Padarjaure*, på dess Norra sida nära intill Östra ändan. Den skall ej vara stor, knappt att den kan färdas med båt.

JOENJOKI, eller elfvarnas elf, formeras genom alla ofvannämnda vattens förening och är således ganska stor; uttrinner, som redan är nämndt, ur *Padarjaures* Sydöstersta vik, löper först litet åt Söder, utvid-

gas sedan i ett litet träsk *Solojaure* kalladt, och rinner derefter åt Vester 1 mil till Enare träsk Vestersta vik. Den äger mycket forsar, så att den knappast kan färdas med båt.

Pielpasjaureh, är o tvenne vid pass $\frac{1}{4}$ mil stora och på $\frac{1}{8}$ mils afstånd från hvarandra skilda, belägna 1 mil Norr om Joenjoensuu, samt formera en liten bäck, som rinner $\frac{1}{2}$ mil åt Öster till Enare träsk och utfaller i detsamma $1\frac{1}{2}$ mil Nordost från Joenjoensuu.

Väyläjoki på Nordvestra sidan om Enare träsk, skall enligt mindre säkra underrättelser uppkomma ungefär 4 mil uppåt landet; rinner åt Söder; samt genom ett träsk, beläget 1 mil från Enare träsk, af $\frac{1}{2}$ mils storlek, *Jeujaure*, eller hvita träsket, af Finnarna *Valkiajärvi* kalladt; shall vara temmeligen stor, och utlöper i Enare träsk $4\frac{1}{2}$ mil från kyrkan.

Tjutjok, d. ä. fingerelfven, är mindre än den förra, nedrinnande på Norra sidan om Enare träsk 6 till 8 mil Öster om Väyläjoki.

Suollisjaure är beläget strax invid Enare träsk ungefär 5 mil N. N. V. från Patsjoenniska.

Sulkisjaure, eller Sulgisjaure, d. ä. motsägelse träsket, ligger Söder om Patsjoenniska på några mils afstånd, och ger sitt vatten genom en liten elf till Enare träsk.

AUVELJOK, eller den sakta flytande elfven, af Finnarna *Ivalojoki* kallad, uppkommer från trakten af Peldovuoma-tunturi, der Enare, Kittilä och Enontekis gränсор sammanstöta; hvarest den börjar ur ett stort kärr samt ur flera träsk, hvaraf ett kallas *Kursujärvi*, till hvilket man från Paktjaure i Enontekis har endast 1 mil att dra båten, och således temmeligen lätt kommunikation mellan begge socknarna; skall vara ungefär 18 mil lång, rinner i början nästan åt Öster, blott litet till Nord, och det en ansenlig längd; tills den från Södra sidan emottager *Sotajoki*, som kommer 3 mil uppifrån landtryggen. Efter denna förening löper den O. N. O. 2 eller 3 mil, samt emottager sedan, då den kommit förbi Riita-tunturi, en elf från Södra sidan *Stossjok* kallad; vidare blir dess lopp åt N. O. och N. N. O., tills den efter ännu 4 mil utfaller i Enare träsk Södra sida $4\frac{1}{2}$ mil från kyrkan. Den emot-

tager före dess utlopp vatten af flera små träsk, hvaribland är *Akujärvi* 2 mil från Enare träsk på Östra sidan, och *Alajärvi* 1 mil derifrån på Vestra sidan. Ivalojoeki blir således näst Joenjoki den största elf, som utfaller i Enare träsk och långt större än Kamasjoki. Dess vattenmängd svarar dock ej mot dess stora bredd. Man kan färdas med båt nedföre hela dess längd alltifrån Kursujärvi, hvarvid man nedom Sotajoki besväras af blott små forsar med grundt vatten, t. ex. *Riitakoski* och 2 mil der nedom *Tovoskoski*, samt sist *Lammaskoski* och *Miehenkoski* $3\frac{3}{4}$ mil från utloppet; hvarefter elfven är blott lindrigt strömmande till Enare träsk.

Okaunjok, d. ä. onyttiga elfven, utfaller i Enare träsk en eller annan mil Vester om Ivalojoensuu i trakten af Pausvuodno; börjar ur *Hammasjärvi*, eller tandträsket, som är beläget många mil åt S. V. från elfvens utlopp; löper sedan genom *Rahjaure*, och sist genom *Pamusjaure*, i trakten hvaraf *Paldoajaure* äfven är beläget.

Tukkajärvi, beläget 1 mil S. O. från Ivalojoensuu, ger sitt vatten genom en kort elf till Enare träsk.

ENARE TRÄSK 4) intager ungefär $\frac{1}{3}$ af hela socknens vidd eller vid pass 24 Svenska kvadrat mil; är således nästan lika stort med Venern förutan Dalbosjön, beläget mot Östra sidan af socknen, till formen aflångt trapeziskt; dess längd från S. V. till N. O. uppges vara 15 mil, som dock troligen bör förminskas till 12, och bredden från Patsjoenniska till motsvarande land åt N. V. 8 kanske rättare 7 mil. Det är i synnerhet mot Sydöstra sidan uppfyllt med en nästan otalig mängd öar

- 4) Kanske är det öfverflödigt att erinra, det alla sjöar i Finland och Nordligaste Sverige kallas träsk; se IHRES Glossarium. Som åter intet ord, åtminstone ej något fysiskt tekniskt, bör i ett språk äga tvenne stridiga bemärkelser, så blir frågan om denna benämning i Svenska skrifter bör antagas. Detta har likväl skett; dels emedan bruket i orten ej stått att ändra, och äfven genom vanan der blifvit för riktiga Svenskar mindre stötande; dels kanhända af brist på kännedom om dessa vatten, hvilka man föreställt sig som ofantligt stora kärr; dels ock emedan ordet sjö (Enare sjö) så svårligen tillägges bestämda Svenska namn: ty man är mera van att blott ge namnet en definitiv ändelse t. ex. Mälaren, Venern, Yn-

och holmar; hvaraf de som äro närmast landet ganska sällan hinna till $\frac{1}{2}$ mils längd, och äro oftast blott på $\frac{1}{4}$ mils afstånd från hvarandra skilda. Men de som ligga några mil ifrån landet, äro ej mer än några stenkast sora, och kunna således endast få namn af holmar eller klippor. Nordöstra ändan af träsket skall vara alldeles uppfylldt af dylika små öar. Vestra ändan äger blott några få och långt åtskilda små holmar 5). Midti eller mera mot Norra landet är träsket fullkomligt fritt från alla holmar på vid pass 5 mils vidd 6). Ehuru det nära landet ej är bråddjupare, än att Lapparne allestädes kunna utlägga sina nät, äger det dock åtminstone en famns djupt vatten strax invid alla stränder; och dessa sistnämde äro äfven öfver vattenytan skarpa och höga. Det liknar således icke någon slättlands-öfversvämning, såsom många föreställt sig, utan tvertom fullkomligt sjöarna i bergiga skogsprovinser t. ex. Filipstads bergslag i Vermland. Många smärre och merendels korta vikar finnas på alla dess sidor, hvilka till en stor del endast på höft kunnat utsättas på kartan. Af dem äro *Pausvuodno* 2 mil Vester om Ivalojoensuu, och *Nangvuodno* flera mil Öster om Ivalojoensuu, märkvärdiga.

gen, o. s. v. Kanske derföre den dag kommer, då man äfven skrifver Enaren; emedlertid vågar jag ej strida mot allmänna bruket.

- 5) Alldeles ej några större öar finnas i Enare träsk, än som nämnt är. Dessa öar skola alla äga sina bestämda namn och vara väl kände af inbyggarna. Jag har dock ej kunnat erhålla speciel kunskap om många af dem: endast *Partiksaari* vid Tjutjoensuu och några flera hafva blifvit för mig namngifna. De äro således på kartan endast efter godtycke utsatta, utan speciel kännedom af hvar och en.
- 6) Inbyggarna berätta enhälligt, att, endast då luften är ganska klar, kan man, roende i en båt midt utpå denna vidd, urskilja vid horisonten något litet lågt tecken till land; men merendels ser man alldeles intet. Då jag reste från kyrkbäckens utlopp i träsket till Ivalojoensuu var det endast några temmeligen närbelägna holmar, som borttogo fria utsigten af denna vidd, och emellan dessa syntes åt N. O. blott vatten och himmel, utan att jag, äfven med kikare i ganska klart väder, kunde skönja minsta tecken till land på andra sidan. Jag har således fullt skäl att anse anförda berättelse såsom sann.

Man kan lätt göra sig begrepp om beskaffenheten af öarna och uddarna i Enare träsk, då man vet huru bergigt Enare land är, och föreställer sig att detta bergiga land småningom sänker sig under vattenytan.

PATSJOKI, af de Norrske Pasvig elv kallad, börjar ur Enare träsk's Sydöstra sida 11 mil från kyrkan, $6\frac{1}{2}$ mil från Ivalojoensuu, och 6 eller 7 mil från Enare träsk's Nordöstra ända; är enda afloppet för allt det vatten Enare träsk samlat, och således ganska stor, större än Teno elf. Den skall vara ungefär 10 mil lång, icke mycket krokig, äga några höga forsar; och anses höra under Svenska riket till många mil af dess början. I densamma uppstiger ej någon lax.

Vättnen som icke rinna till Enare träsk, men likväl äro belägna inom Enare gräns, äro följande:

ENAREJOKI tager sin början i Norrige Norr om Riksgränsen mot Peldovuoma ur Saunejaure, löper sedan många mil genom Norrige, upptager derefter från Östra sidan *Stuori Skekemjok*, som, kommen från Skekemjaure inom Enare gräns, emottagit *Utse Skekemjok* från Vestra sidan. Således tillökt löper Enarejoki i åtskilliga krökningar, dock hufvudsakligen åt Nordost på 7 mils afstånd från Muddosjaure, och vidare förbi Järgastak Norr åt till dess förening med Karasjoki. Den är nästan mindre än Karasjoki. Från Svenska sidan emottager den: *Jou-dakjok*, kanske rättare Jueddakjok d. ä. hastiga elfven, som kommer ifrån trakten Vester om Muddosjaures Södra ända och nedfaller i Enarejoki flera mil uppon Järgastak, som troligen gifvit anledning till den af PONTOPPIDAN oriktigt anförda Indajok: *Goålnajok* nedfaller strax nedom Järgastak: och från Norrska sidan nedrinner *Kossjok*, d. ä. koelfven, vid Järgastak.

NEUTAMJOKI erhåller sitt vatten af följande sjöar. *Juljaure*, beläget en eller annan mil Öster om Betsekojaure, formerar en elf, hvilken efter en mils lopp åt O. N. O. utfaller i det 3 mils stora *Ijaure*; som äfven emottagit vattnet från *Njallajaure*, *Tjegnalisjaure* och trenne *Vaddjaureh*. Ur detta *Ijaure* börjar egentliga Neutamjoki, som från Norr emottager *Silisjok*, och löper Österåt ungefär 5 mil till Kjöfjord. I densamma fiska ej Enare Lapparne någon lax.

Lutto vattnen äro belägna Söder om Enare träsk's Södersta vik, eller emellan Tukkejärvi och gränsen af Sombio. Dessa träsk äro talrika och alla små. Af dem ligga följande emellan Tukkejärvi och Fogd-

kåtan, neml. *Hietajärvi*, *Matjärvi*, *Piktjaure* och *Fogdikåtajärvi*. *Hirvasjärvi* är $\frac{1}{4}$ mil stort, ligger mera åt Vester nemligen 4 eller 5 mil S. S. O. från Ivalojoensuu och bidrager att öka *Luttojoki*; hvilken elf börjar från Rautatunturi, framlöper $1\frac{1}{2}$ mil Söder om Fogdkåtan och omsider genom Ryssland till Nordhafvet. En annan elf *Suomusjoki* kallad framlöper $1\frac{1}{2}$ mil ännu Sydligare; men inom Sombio gräns, och lär sedan förena sig med *Luttojoki*.

Landets Beskaffenhet.

I allmänhet är en skarp gräns dragen emellan det våta och torra i Enare församling: landet består dels af sjöar, dels af torra skogsberg; sjöarna intaga vid pass $\frac{1}{8}$ af hela landet; kärr och myror äro så få, att de knappt kunna antagas till 10 qvadrat mil. Jordmånen är ganska ofruktbar; och endast vid de största elfvarnas utlopp ser man någorlunda gräsväxt och stor löfskog. Nästan hela landet är beväxt med tallskog.

Vid Norra sidan omkring de öfversta Kamasjoks träskan samt Jutjaure och Ijaure är marken backländig med ganska få och ej stora myror, beväxt med låga och glest stående björkbuskar men nästan ingen tallskog. Jordmånen är der öfverallt, ej allenast vid vattendragen utan äfven dem emellan, sandmo, betäckt med renmossa. Sådan lär äfven trakten omkring Enare träskas Nordöstersta ända vara. Ofvanför Savujärvi är landet dock fullkomligt slätt, utan minsta backe.

Peldäive (af *Beldne*, blad på Angelica, och *äive*, hufvud), är en fjällsträckning mellan Kamasjoki början och Enarejoks förening med Karasjoki, några mil Vester och V. S. V. från Sautsjaure. Dessa kullriga fjällhufvuden tyckas från sistnämnda ställe äfven vara rätt höga, och skola enligt berättelse i höjd öfverstiga de högsta fjällkullarna i Utsjoki. De äro de enda riktiga fjäll som finnas i Enare.

Vid *Kamasjoki* är marken torr, backländig och jordmånen allestädes sandmo; och det ej allenast vid vattendragen allt ned till Mudosjaure, utan äfven uppåt landet. Redan nedom Savujärvi blir tallskogen någorlunda god, så att den kan tjena till hustimmer, och nedom *Stuorijaure* är den både tät och hög, fullkomligt lika god med Svea-

Rikes större skogar. Der finnes ingen granskog ej heller Al (*Alnus incana*). Vid elfvarna är gräsväxten svag, och endast nedemot Kamasjoki utlopp mera betydlig; all marken för öfrigt mager, och allestädes så öfverväxt af renmossa, att den lyser helt hvit deraf. De få kärr och myror som finnas, äro för djupa att lemna något hopp om uppodlingars framgång.

Vid *Muddosjaure* finnas nog höga skogsberg, som omgifva träsket i synnerhet på Vestra sidan, hvilka alldeles likna bergen omkring Kemi träsk och Öfver-Torneå, äro beväxta med vacker tallskog, men ej någon gran, under hvilken marken är torr och mager uppfylld med grofva jordstenar och betäckt med kråkris, Vaccinier, större löfmossor och äfven renmossa. Träskets stränder äro magra; och endast omkring Kamasjoensuu finnes god tillgång på gräs. — Sådana berg, som de nyss beskrifna, synas äfven strax Vester om *Pielpasjaure*; och i anseende till bergens höjd samt skogens beskaffenhet lär äfven trakten omkring *Padarjaure* och *Järgastak* komma dermed alldeles öfverens. Vid *Vaskojoki* skall på några ställen finnas god gräsväxt och lofvande ängslägenheter.

Omkring *Enare träsk*, då blott Nordligaste ändan undantages, består marken af stora jordstenar af en eller flera famnars tverlinie, med gul skogsjord emellan; hvilka jordstenar äro sammansatte af kvarts och glimmer med inblandade granater. Af denna beskaffenhet är hela trakten omkring träsket på en mils afstånd mer eller mindre, samt alla dess öar och holmar. Jordmänen är således ganska mager; förutan i elfmynningarna, der låga öar blifvit formerade som äga god gräsväxt, men skulle ej för öfversvämningar kunna användas till åkerbruk. Kärren äro få, och ej tjenliga till utdikning. Så väl omkring träsket som på dess öar, växer allestädes tallskog, duglig både till hustimmer och brädsågning; samt på sidorna, i synnerhet den södra, omgifves det af någorlunda höga skogsberg, som dock äro mera långsluttande än de vid *Muddosjaure*.

Sydvestra ändan af socknen stöter intill det temmeligen höga fjället *Peldovuoma-tunturi* och Rikspunkten *Beldovaddo*, som är dess högsta hufvud mot Norden; hvilket fjäll, som på Lappska skrives *Beldu-*

vuome-touddar, är 2 mil långt från N. V. till S. O., och 1 mil bredt; utgör gränsen mot Enontekis; och är ibland de högsta af de från fjällryggen afskilda fjällbergen. Landet strax Norr om detsamma äger äfven fjälllik natur: således finnes ingen tallskog vid början af Ivalojoeki och Skekemjok, samt äfven endast dvärgtall vid Vaskojoki. Nedåt elfvarna blir sedan tallskogen temmeligen god.

Vid IVALOJOKI, ifrån utloppet till 5 mil uppefter dess längd, består marken af sand, är ganska fruktbar med mycket och högt gräs, vinbärsbuskar, törnbuskar (*Rosa cinnamomea*) o. s. v.; och det långsefter hela elfven ända till $\frac{1}{8}$ mils bredd på båda sidor. De här rådande grässlagen äro: *Arundo Epigejos*, *Calamagrostis* och *Stricta*, *Triticum repens*, *Elymus caninus*, *Aira cespitosa* m. fl., hvilka naturen här i största mängd och frodighet sjelfmant framskaffar. För öfrigt växer der mycken löfskog och äfven på våtare ställen granskog i stor mängd, som annars ej finnes i Enare. Invid elfven finnas ej några berg, utan marken är längre inåt landet ofta kärraktig, tjenlig till bete och gräsväxt. Vid *Stossjoks* utlopp och derofvanföre blifva deremot elfstränderne branta och ganska magra, bestående af klappurstenar och skogsjord. Bergen emellan *Stossjok* och *Sotajoki* äro mycket högre än vid Enare träsk, samt ofta försedda med bara kullar och fjällhufvuden t. ex. *Riitá-tunturi*, *Vindelpää* m. fl.; emellan hvilka Ivalojoeki formerat en dal der den framlöper. Då man sedan följer uppefter *Sotajoki*, försvinna åter bergen, och landet är vid dess öfra ända alldeles slätt och mycket kärraktigt. Sådant är det äfven öfver vattenskillnaden allt till *Sombio-tunturi*, och allestädes växa både gran och tall. Här finnes således ingen landrygg, utan bergsträckningen går många mil Norr om vattenskillnaden.

Vid *Luttovaltinen* och i nejden af *Fogdkåtan* finnas allestädes skogsberg, som äro högre än de vid Ivalojoensuu. Skogen är på många ställen så tät, att man med möda kan åka derigenom. Här tillstöter också en kedja af fjällberg, neml. *Suoljoanselkä*, och längre åt Öster *Kuivasselkä*, som dock begge ligga inom *Sombio* gräns.

Vid

Vid *Östra sidan* af socknen mot Ryska gränsen finnes åter ingen granskog, utan blott tall och björk. Bergen äro vid Patsjoki af samma beskaffenhet som vid Ivalojoensuu; men längre åt Norr försvinna de.

Klimatet är väl ej uttrönt genom några meteorologiska observationer; men emedan växtrikets förhållande är den säkraste följd deraf, så kan det likväl temmeligen noga bestämmas. Det är ungefär lika med det i Muonioniska distrikt i Vesterbotten, och knappt hårdare än i med-
 första delen af Sodankylä. Enare är således äfven ett bevis, att klimatet ej endast beror af polhöjden, utan tillika af mångfaldiga andra omständigheter. Vid Ivalojoki idkas kornsäde med temmelig god framgång. Väderleken är om sommaren behaglig; Nordan vind medför dock från ishafvet den i Finnmarken så väl bekanta Havs-tågen, bestående i kall luft med tätt och fint regn. Sunnan väder är deremot oftast klart, om ej åskmoln medföres. Vintertiden för äfven Nordan med sig en tjock dimma, men sällan någon sträng köld. Vintern infaller ej tidigare än i Sodankylä, snarare senare (HELLANT i V. A. H. 1750. sid. 220.): de större träskén tillfrysa i början af Nov. månad. — Det är således ej klimatets hårdhet som hindrar Enare uppodlande, utan i allmänhet jordmånens ofruktbarhet.

Kyrkan och *marknadsplatsen* äro belägna vid 68° 56' 43" polhöjd, samt 44° 58' 25" longitud. Härifrån räknas till Utsjoki 15 mil, till Peldovuoma 22 mil, till Sodankylä 30 mil, och till Torneå 65 mil; hvilka dock i allmänhet äro något kortare än riktiga Svenska.

Marknadsplatsen och *Tingsstället* äro belägna vid Östra stranden af Öfra Pielpasjaure, på en någorlunda hög, långsträckt, ojemn och om sommaren vackert gräsbeväxt backe, hvilken afskäres mot Söder af den bäck som förenar öfra träsket med det nedra. Belägenheten är om sommaren ganska vacker; och skogsberg synas både på Södra och Vestra sidan. Här äro ganska många marknadsstugor uppbyggda; mångdubbelt flera än vid Utsjoki, och handeln skall äfven vara svarande deremot. Den minsta lär ske med sjelfva Enare Lapparne, hvilka ej äga mycket att hvarken sälja eller köpa; utan den mesta med Norrska

Lappar som hitkomma från Karasjoki och Aviovaara för att sälja renhudar och köpa jern- och kopparkärl, mjöl och salt samt supabrandvin. Marknaden är årligen i slutet af Febr. månad, på hvilken infinna sig handlande från Torneå och från Vadsöen.

Kyrkan är belägen N. O. från marknadsplatsen på några stenkasts afstånd, vid skogskanten; uppbyggdes först år 1659 och var då kapell under Kuusamo; blef år 1747 kapell under Utsjoki som den ännu är; och ombyggdes år 1762 till en temmeligen stor och ordentlig korskyrka försedd med torn. Liken kunna ej begravas vid kyrkan för björnens skull, hvilken berättas ffordom, medan detta ännu skedde, hafva så undergrävt kyrkan, att man fruktat för dess bestånd. Begravningsplatser äro derföre utsedda på tvenne holmar i Enare träsk, hvaraf den mindre är belägen i viken åt Joenjoensuu en mil från kyrkan, och den större längre ut i träsket $1\frac{1}{2}$ mil från kyrkan. Prestgård är väl uppbyggd, men den bebos endast en eller annan vecka om vintern. Förutan marknadstiden och då Pastorn gör sitt besök, finnes aldrig någon människa vid kyrkan: till närmaste bebodda ställe är då $\frac{3}{4}$ mil, och lika långt till närmaste vik af Enare träsk.

Nybyggen äro endast 5, hvaraf 3 äro skattlagda till $\frac{1}{8}$ mantal hvardera. De äga alla god tillgång på foder och ännu bättre på bete för sin boskap; deras gårdar äro bebyggda med ordentliga timmerhus liksom andra nybyggen; de framföda öfver vintern 6 eller 7 kor hvardera och många får, utså årligen en eller annan tunna korn som merendels någorlunda mognar, och odla äfven rofvor. Ingen häst finnes för det närvarande i Enare, utan åkern uppgräves med spade. Desse nybyggare äro alla hitflyttade från Enontekis, dels från Peldovuoma dels från Hetta; äro Finnar, och begge könen kläda sig lika med Finska bönder i allmänhet. De äro följande:

Kamasjoensuu vid Kamasjoki utlopp i Muddosjaure.

Alajärvi vid träsket af samma namn strax vid Ivalojoeki.

Kyrö, tvenne nybyggen på Ivalojoeki Vestra strand $1\frac{1}{2}$ mil uppom dess utlopp i Enare träsk.

Akujärvi vid träsket af samma namn strax vid Ivalojoiki. *Alajärvi* och *Akujärvi* äro ännu ej skattlagda.

Fiskare-Lappars boningsställen äro ganska talrika. Hvar Fiskare-Lapp äger ett sommarställe vid träsken för fiskes skull, och ett annat vinterboställe upp i skogen, der tillgång är på tallbark till föda; många äga 2 sommarställen och 2 vinterställen; och någre flera sommarställen och vinterboställen, mellan hvilka de flytta efter omständigheterna, allt som tillgång på fiske, bete för fåren och renarna, samt tjenlig barkfångst dertill föranleder. Deras sommarställen äro bebyggda med timrade boningskåtor, således mycket bättre än de i Utsjoki; bestående af en i fyrkant med riktiga timmerstockar timrad grund af 2 eller 3 stockhvarfs höjd, således aldrig öfver 1 aln hög, hvarpå ett koniskt tak af störar, betäckt med tallbark, är upprest, som utgör största höjden af kåtan. Dessa kåtor äro vid pass $1\frac{1}{2}$ famn höga till högsta spetsen af taket, och grunden 2 eller 3 famnar bred på hvar sida 7). Dessutom äga de der en liten på 4 stolpar stående fiskbod. Deras båtar äro korta, breda och trubbiga, endast tjenliga att nyttjas i träsken. Enareboerne färdas ock aldrig med båtar på elfvarna, såsom andra Lappmarkers inbyggare. Dessa Lappar äro säkert det fattigaste folk i hela Svenska riket: de äga hvardera en sommarboningskåta, en fiskbod, två båtar och tvenne nät, 8 till 12 får, stundom några tama renar, en hund, och en liten i öde skogen stående vinterstuga uppsatt af timmer; de lefva af fisk, litet fårmjök, tallbark och rentalg; ingen af dem äger någon ko. De samla i skogen litet löf till vinterföda för fåren, sällan något gräs. Omkring sommar-kåtorna är ofta en liten gräsfläck, men ej vid vinterstugorna. — De äro fördelta i 4 byalag, hvaraf hvardera äger rättighet att endast inom sitt byalags gränser gemensamt nyttja vissa fisken, vildrens fångst och tallbarks tillgångar, nemligen:

- 7) De äro ini på golfvet, som är bara jorden, afdelta medelst korsande stockar liksom Finnmarks Sjö-Lapparnas i 9 rum (areæ), Jemf. LEEM sid. 92. 93. tab. 16.; men äga ingen uppställning omkring eldstället; utan i dess ställe liksom ett loft i taket en aln nedom rökålet, bestående af några bräder och störar, hvarpå träkrokarna häftas som hålla kittlarna öfver elden, och hvarpå kläder äfven hängas att torka.

PATSJOKI BYALAG bebor trakten Söder om *Patsjoenniska* och omkring *Nangvuodno*, dels på holmar dels på fasta landet. På förra stället bo kringspidda 9 hushåll, och på sednare 5. De fånga vildrenar vid Ryska gränsen.

IVALOJOKI BYALAG intager landet omkring största delen af Ivalojoiki samt omkring Okaunjoki och den sidan af Enare träsk ända till kyrkan. Dess vildrensfångst sker mot gränsen till Sombio. Deraf bo vid *Tukkavaara* utmed Tukkajärvi 2 hushåll; vid *Ivalojoensuu* på en holme 4 hushåll; på *Väskoniemi* strax N. O. från förra 2 hushåll; vid *Pausvuodno* 3 hushåll; vid *Hammasjärvi* 1 hushåll; och vid kyrkbäckens utlopp $\frac{3}{4}$ mil från kyrkan 1 hushåll.

PADAR BYALAG är det minsta af alla; bebor trakten omkring Padarjaure och Joenjoki; samt fångar vildrenar uppåt Peldovuoma-tunturi vid öfra delen af Ivalojoiki, Skekemjoki och Vaskojoki. Af dessa bo: vid *Joenjoki* 4 hushåll; vid vägen emellan Pielpasjaure och Vestra viken af Enare träsk 1 hushåll; på *Luosmannjarga*, d. ä. smågäddudden, vid Padarjaure emellan Käptväj-joensuu och Vaskojoensuu, 1 hushåll; *Mossäj* vid Vaskojoki utlopp i Padarjaure har 2 hushåll; *Vanhäkänta*, d. ä. gamla ängen, Vester om Mossäj har 2 hushåll; och *Menesjaure* 2 hushåll.

MUDDOSJAURE BYALAG intager Norra hälften af Socknen, neml. alltifrån Enarejoki, hela Vestra sidan af Enare träsk samt dess Norra ända, allt till Patsjoki. Dess vildrens fångst sker dels vid Norrska gränsen, dels vid Utsjoki gräns. Byamännen bo på följande ställen: vid *Terwitiva* på Vestra sidan af Muddosjaures Södra ända 2 hushåll; vid *Kairänkänta*, d. ä. brokiga ängsfläcken, utmed Muddosjaures Vestra sida 3 hushåll; Nordvest från kyrkan $1\frac{3}{4}$ mil 1 hushåll; på *Vuoks-njarga* vid Norra ändan af Sautsjaure 1 hushåll; på en ö i *Savujärvi* vid Norra ändan 1 hushåll, som om vintern bor på *Paxuma*; vid *Ijaure* 1 hushåll; vid *Jutjaure* 1 hushåll; vid *Väyläjoensuu* utmed Enare träsk 6 hushåll, hvaraf några kallas *Valle*, andra *Aikio* och som fiska i Jeujaure; på *Partiksaari* vid Tjutjoensuu 2 hushåll; och ännu längre Norr åt vid Enare träsk 4 hushåll. *Järgastak* (kanske rättare Njargastak,

(d. ä. näset) vid Enarejoki 8 mil uppom föreningen med Karasjoki, är sommarboställe för flera Muddosjaure byamän, som der med god fördel fånga den lax som gått förbi Autakoski tverpata.

Inbyggarne 8).

År 1803 lefde i Enare 65 hushåll, som alla äro Fiskare-Lappar 9) förutan de få nybyggare som äro omtalta. Af dessa räknas: till Patsjoki by 14 hushåll, hvaraf 1 är utfattigt och befriadt från skatt; till Ivalojoki by 16 hushåll, hvaraf 4 äro utfattiga; till Padar by 12 hushåll, hvaraf 1 utfattigt; och till Muddosjaure by 23 hushåll samt deraf 8 utfattiga.

Dessa Lappar bruka alla tre namn, hvaraf det första är döpelse-namnet, t. ex. Johan (på Lappska Jounes), Anders (Anda), Olof (Volla), Peter (Pietar), Nils (Nikke) o. s. v.; det andra efter fadern t. ex. Johanson (Jounes pardne) o. s. v.; men det tredje är slägtnamnet, och dessa äro egna; den förnämsta och största Slägten i församlingen heter Morotaja, en annan stor slägt Kua, en tredje Sajats, en fjerde Musta, en femte Valle, en sjette Sarri, en sjunde Padar 10) o. s. v.

För öfrigt äro dessa Lappar äfven så mycket skilda till sina egenskaper från deras grannar, som gemenskapen med dem är svår och ringa: de utgöra nästan ett eget folkslag, som aldrig blifvit blandadt med

- 8) I Landshöfding DOUGLAS's relation af år 1695 uppgifvas 43 Skatt-Lappar i Enare; omkring år 1738 voro de 50. Jemf. V. A. H. år 1760, sid. 237.
- 9) Egentliga Ren-Lappar finnas alldeles icke i Enare: troligen emedan afståndet från stora fjällryggen är så stort, att de ej utan mycken svårighet skulle kunna resa dit om sommaren för att beta sina renar, och hvarförutan de ej så föröka sig, att Lappen kan lefva ensamt af dem. De fjällberg som finnas vid socknens gränсор behålla ej någon snö hela sommaren, och äro ej tjenliga till sommarbete åt renarna. — Detta påstående torde dock fordra bekräftelse: ty der finnes temmeligen mycket vildrenar, och äfven de tama äro större än vanligt.
- 10) Att denna slägt äger gemensamt namn med Padar träsk, kommer troligen deraf, att den förr bott omkring Padar och då tagit sig namnet; men för det närvarande är den kringspridd i alla byalagen, och deremot bo flere af slägterna Morotaja och Kua vid Padar träsk.

grannarna: de utflytta aldrig till andra orter, ej heller flytta andra till dem, utom de nybyggare som här finnas. Deras växt är större än Finnmarks-Lapparnas, men mindre än Finnarnas; deras ansigten äro temmeligen runda och fylliga, uppsynen förnöjd, och minen indifferent 11); de kläda sig alldeles som Utsjoki Fiskare-Lappar 12); de tala mest Lappska, hvarvid de knappt låta höra några hväsningar, utblåsningar eller så stötande accent som Finnmarks-Lapparne, utan deras uttal har en mera jemn, ren, okonstlad gång, och sjelfva ljudet är mera manligt, närmande sig till Finska språkets 13). De tala ock fullkomligt Finska, samt äfven något Ryska, den de lärt af resande Ryssar, som sist på vinterföret, kommande från Nordland och Vest-Finnmarken, ofta färdas härigenom.

Deras moraliska förhållande är äfven eget. De berömmas af ortens Tjenstmän på det högsta för deras dygd. Domaren reser genom församlingen blott hvartannat år, hvarvid alldeles ej några tingsmål förefalla, utan domboken är och förblifver alltid tom: tvistmål afgöra de sins

- 11) De äga sällan så bred panna, ej så bred mun, icke infallna kinder (hvilket mest härrör af starkt utstående os jugale), icke så spetsig haka som Finnmarks-Lapparne; icke så mörk uppsyn (det är, icke nedsänkta och sammandragna ögonbryn), och ej så ferm min som Finnarne. Jag har sett Enare-Lappar, som ej varit fula; men icke Finnmarks-Lappar.
- 12) Om högtidsdagar visar könet sin prakt i kläder medelst många kjortlars pådragande, som ger dem ett klumpigt och ovigt utseende, utanpå hvilka de spänna ett snöre om lifvet, och pryda dem med många hängande tofsar.
- 13) Här är blott frågan om ljudet: ty för öfrigt är äfven deras Lappska mycket mindre lik Finskan, än Svenska är lik Tyska (Jemf. L. E. M. sid. 8, 10 och 11). Man har af några få, i hast påfunna, evigt åter upprepade och alldeles intet bevisande ord, velat påtruga dessa språk sådan stor likhet; men förgäfves: troligen hafva Lapparne deraf lånt de flesta af Finnarna, t. ex. jok, laibe, vare. Lappskan äger ock gemensamma ord med Latinen; manne derföre någon likhet? Sjelfva språkens art är nästan alldeles motsatt: Lappskan klemig, vacklande, stundom liffig, och derföre ej alltid obehaglig; Finskan stark, våldsam och tvär. Denna anmärkning må ej anses främmande i en Lappmarks beskrifning.

När i denna beskrifning nämnes Finnmarks-Lappar, förstås dermed Lappar i den till Norrige hörande Finnmarken, eller Norrske Lappar.

emellan på sina bya-ting 14), och brottmål förefalla aldrig. De handlandes kramvaror lemnas hos dem merendels utan lås, och det med all säkerhet. Ehuru sällan de se sin Pastor, äro de dock mycket gudfruktige; och samlas hvar Söndag mangrant på vissa ställen i socknen, der någon ibland dem ansedd person förrättar bönen. De hysa mycken högaktning och kärlek för de Svenske och för Svenska Regeringen. Oaktadt dessa Lappar således äga många och stora dygder, är det dock i flera afseenden ganska svårt att med dem hafva något att göra. De handlande finna sig mindre belätne med dem: ty dels äga de litet eller intet att hvarken sälja eller köpa, dels äro de så dyre och prutsamme, att ej någon kan komma öfverens med dem. De äro mycket hushållsaktige och snåle, samt dela ej gerna något med sig. Högmod, egenkärlek 15) och egensinnighet äga de i hög grad: de vilja af en främmande

- 14) Min resa genom landet gaf anledning till ett sådant byatings sammankallande bland Ivalojoiki byamän. Sedan folksamlingen, som bestod af 20 till 30 personer, gjort bön på förmiddagen och ätit middag, hölls sjelfva tinget om eftermiddagen. En gammal beskedlig och, som Lapparne sjelfva sade mig, mycket förständig Tolfinan (Lantamies) prestderade, det är: afsade besluten, sedan han afhört byamännens tankar. Första frågan blef: hvilka af byamännen skulle skjutsa mig, hvilket ingen ville göra; den andra: om det vöre möjligt att taga den väg jag yrkade, neml. öfver Tankajoki; och den tredje: huru stor betalning de skjutsande borde erhålla. Alla lämpade sig efter tingslagets beslut.

Deras belägenhet utom ett naturligen ringa begär, tyckes ge anledning till denna utmärkta ärlighet och förliklighet: de äga med sina grannar föga förening; hvad som sker inom deras krets, verkställes derföre alltid af någon byaman; igenfås så mycket lättare; och beifras dess mera, som det stör en annans otvifvelaktiga säkerhet. — För öfrigt tyckes betraktandet af dessa och Finnmarks-Lapparnas egenskaper ge sannolikhet åt den satsen: att svaga folkslag äro af naturen mera goda och fromma; då de starkare deremot, med det behof af att verka som endast kännas af styrkan, i sin råhet bryta all höfva, falla på våldsamheter, och behöfva mer än de förra Gudalärans och civilisationens biträde för att böjas till lika dygder.

- 15) Då Bya-länsmannen Johan Andersson Morotaja från Enare för några år sedan var i Torneå och råkade Krono-länsmännen der, tilltalade han dem alltid med de orden: J Embetsbröder! och då han talade om sig sjelf och dem tillika, blef det: Vi Embetsmän.

blifva ansedde med uppmärksamhet och högaktning; visa icke minsta bemödande att göra sig kända eller söka förtroende, anse alla såsom jemlikar, och veta ej af någon undergifvenhet; kunna icke hvarken med höflighet eller hot förmås att gå ifrån sina fattade meningar och beslut, dem de anse riktigare än någon annans. De äga hvarken tillfälle eller lust att öfverlasta sig med bränvin, och om det någon gång marknads-tiden skulle hända, så veta de sorgfälligt att dölja det; men lika fallenhet för lättja och beqvämlighet som deras grannar, och fordra dryg betalning för deras möda 16). De äro till sinnelaget förnöjde, men ej så liflige och pratsamme som Finnmarks-Lapparne.

Deras födoämnen och näringar äro följande: Fisk utgör om sommaren deras enda föda och om vintern en betydande del deraf; neml. till största delen Sik af medelmåttig storlek, äfven något Röding, af Lapparna Tajme kallad, litet Gäddor och Harr, samt i Ivalojoiki äfven Lakar. Den fångas om sommaren i träskan, i synnerhet vid elfmynnin-garna, dels med utsatta nät, dels genom notdragning. De äta den färsk fullkomligt ensam, och dricka dertill med största begärelse det spad hvari de kokat den, och hvilket de värdera lika mycket om icke mer än sjelfva fisken 17). De få merendels under sommaren så mycket deraf, att de kunna klyfva och torka litet Sik, dels till vinterförråd, dels att nyttja vid deras vildrens-jagter samt då fisket slår felt; och denna Sik uppsatt på trästickor steka de då framför eldslågan. — Barkvälling utgör deras mesta vintermat; hvilken tillredes af vatten, rentalg och innersta barken af tallträden. Denna tallbark afdraga de om sommaren i tunna remsor, och hänga den att torka i kojorna till vinterförråd; vid nyttjandet sönderskäres den tillika med rentalgen ganska fint, och kokas flera timmar till en tjock välling eller gröt. Denna barkvälling, hvaraf

16) Således räknade de alltid, då de skjutsade mig, vägen för dubbelt längre än den verkligen var, och det ej af bedräglighet, utan af öfvertygelse, att de aldrig kunde få sin möda nog betalt. När fisk eller dylikt vankades så väl hemma som borta, tillsågo de alltid att de sjelfva först fingo sin goda del, och om sedan något blef öfrigt, tillföll det mig.

17) Angående deras spisordning jemför LEEB sid. 118.

hvaraf en Lapp äter mer än ett stop i sender, är äfven om sommaren deras tillflykt, då brist på fisk inträffar 18). — Litet mjölk af det ringa antal får jag redan nämt dem äga, samt Hjortron förbättra något deras matordning. — Någre af dessa Fiskare-Lappar äga tama Renar, men nästan aldrig flera än 10; hvilka äro större, såsom 4 fot höga, starkare och qvickare än i andra Lappmarker, och berömmas allmänt i orten såsom förträffliga åkrenar; men till forors framskaffande från marknaden betjena alltid de handlande sig af lassrenar från Jukkasjärvi. — Vildrens jagt sysselsätter Lapparna om hösten, i hvilken afsigt hvart bylag i Aug. och Sept. månader reser åt sin trakt. Dessa renar äro dels verkliga vilda, dels sådana tama som bortlupit från byarna, och som skjutas med kula utan betänkande, samt fångas äfven med snaror 19). På denna höstresa förvärfvar sig Lappen så mycket rentalg, att han dermed hela vintern kokar sin barkvälling, något litet torrt kött att uppblanda denna spis, samt äfven någon renshud till lappskattens betalande.

Vilda Djur.

Björnen är här talrikare än vetterligen på något annat ställe i Svenska riket; i synnerhet omkring Muddosjaure och Padarjaure. Då den först om våren kommer ur sitt ide och, utom myror, ingen tillgång är på föda, gör han ofta skada på inbyggarnes får, torra fisk m. m.; och när Lappen vill försvara sin egendom, sätter han stundom sjelf till lif-

18) De nyttja aldrig något barkbröd eller dylikt. Jag gjorde mig all möjlig möda att öfvertala dem, att i stället för bark koka sin välling med renmossa; men deras egensinnighet tycktes lägga för mycket hinder i vägen för denna nyhets antagande. — Sättet hvarpå Siken stekes är lika med Ren-Lapparnas att steka kött: jemför LEEM sid. 120. — Finnmarks-Lapparne tillaga välling af vatten, mjöl och talg: LEEM sid. 125.

19) Jag har förut yttrat min förmodan, att brist på tjenligt sommarbete vore orsaken hvarföre inga Ren-Lappar finnes i Enare. Huru vida detta kan förenas med det nu anförda om de tama renarnas storlek och de vildas myckenhet, lemna jag till närmare pröfning; dock tyckes det förra kunna härröra af ett närmare umgänge med de vilda.

vet; men längre fram på sommaren och om hösten gör björnen ingen skada. Sedan man för dess skull måst begrafva de döda på holmar i Enare träsk, har det någon gång händt att han simmat ut till dessa holmar. Han gräfvit sitt ide i jorden under björkbuskar med öppningen mot Söder, hvilken öppning han om hösten, sedan han sjelf ingått, med hopvriden mossor väl tillstoppar.

Vargar finnas ock i stor mängd, dock ej större än i alla Norra Lappmarker, och göra långt mera skada både på renar och får, än björnen. Då renen står stilla, vågar ej vargen angripa honom, men springer han, följer vargen efter, dock utan att så länge marken är jemn eller lutar uppföre kunna göra honom någon skada; men då lutning blir nedföre backe, hinner vargen honom lätt och fäller honom.

Vildrenar säges förr hafva funnits på många ställen i socknen, hvarifrån de nu af björnen och vargarna skola vara skrämde. För det närvarande finnas de endast i trakten af landryggarna, i synnerhet mot Sodankylä i temmelig myckenhet, der man allestädes, hvarest jorden är blottad, ser spår efter dem.

Bäfrar uppehålla sig vid öfra delen af Ivalojoeki 20), men kunna ej för tvistigheter med Kittilä byamän eftersökas af Enareboerna. De fångas således ganska sällan 21).

Fågel finnes icke i någon myckenhet; endast några gåsarter ses ibland sparsamt simma i träskan och elfvarna. — I Enare finnas knappt några Snäppor, hvilket ock är tydligt af landets anförda beskaffenhet.

Kommunikation med tillgränsande orter är om vintern, så vida de stora afstånden medgifva, temmeligen lätt; men om sommaren ganska svår och nästan ingen.

Om vintern åker man med körrenar vanligen 6 mil om dagen. På alla sidor, då man reser till eller ifrån Enare, träffar man ej några boningsställen under flera dagars resa, utan öde kojor äro uppsatta för

20) LEEB anför sid. 203. att vid Enare träsk skall finnas mycket Bäfrar; men för närvarande tid förhåller det sig tvertom.

21) Dertill brukas ett slags jernmaschin som liknar räfsaxar.

de handlandes och fogdens bekvämlighet. Från *Peldovuoma* till Enare färdas årligen både de handlande och fogden, på hvilken väg träffas Norr om *Peldovuoma-tunturi* en koja kallad *Kelikåta*. Till *Utsjoki* resa de äfven, hvarvid tvenne kojor råkas 5 mil mellan hvardera: den ena 1 mil Öster om *Hastemjaure*, och den andra vid Södra ändan på Östra sidan af *Mierasjaure*. I dem äger man endast skygd mot blåsten, men som de äro öppna i taket, så bli de aldrig varma. Till *Sombio* resa Fogden och Häradshöfdingen, men icke de Handlande; från kyrkan till *Tukkavaara* är då 6 mil, derifrån till *Fogdkåtan* $2\frac{3}{4}$ mil, vidare till *Suomuskåta* 3 mil, till *Luirokåta* äfven 3 mil, och sedan till *Korva gård* 4 mil. Åt Ryssland och Vadsöen är allmänna vägen till *Neiden* öfver *Suollisjaure*.

Sommartiden färdas någon gång Lapparne från *Ivalojoensuu* till *Sombio*, hvarvid båtarna dragas emellan en mängd af träsk belägna mellan *Ivalojoensuu* och *Luirojärvi*. Till *Peldovuoma* kan man äfven resa, neml. roende uppföre *Ivalojoki* ungefär 18 mil till *Kursujärvi*, hvarefter båten måste dragas öfver ett berg 1 mil till *Paktajärvi*. Åt *Utsjoki* måste man gå till fots nära 10 mil eller stundom mera, och sedan ror man nedföre *Utsjoks* vattnen. Till *Neiden* färdas Lapparne ganska sällan; de blifva dock stundom nödsakade att skjutsa resande Ryssar, som då sker öfver *Suollisjaure*. Annars äga de ingen kommunikation med Ryssarna.

Landets upphjelpande och vidare befolkande är troligen icke omöjligt. Omkring *Ivalojoki* är tillfälle för flera nybyggens anläggande än de som nu finnas der. Vid *Vaskojoki* skulle väl ock en nybyggare kunna föda sig. Den sandiga jordmånen vid elfvarna ger godt hopp om *Potates-planterings framgång*.

BIHANG

om byarna Neiden, Pasvig och Peise i Ryssland.

Det af de Norrske så kallade *Fælleds distrikt* bestående af byarna Neiden, Pasvig och Peise sträcker sig i längden från Buggefjord och Kolmasåive Madakiätsa till Mudkie fjäll och Fiskareön (Sima våstråv). Det innehafves för det närvarande af Ryssland och ænses äfven i orten såsom Ryssland tillhörigt, ehuru Danska riket gör derpå anspråk och äfven åtminstone förr uppburit någon skatt deraf.

I anseende till landets beskaffenhet är det mestadels slätt, och endast försedt med några få låga fjällberg. Längre ini landet emot Enare gräns, i trakten af byarna Neiden, Pasvig (på Ryska Pastrok) och Peise, samt omkring Kjolmejaure är marken jemn utan några berg, liknande vanlig mager skogsmark öfvertäckt af renmossa och beväxt i allmänhet med dålig tallskog, som endast vid elfvarnas utlopp i hafsvikarna hinner någorlunda storlek. Mot trakten af Utsjoki och Finnmarken består landet af lägre fjällkullar ungefär som i Utsjoki, emellan hvilka blott dålig björkskog kan växa, men ingen tall. Mudkie fjäll är äfven af denna beskaffenhet och i höjd nästan lika med Kolmasåive. Endast i sjelfva Hafsbandet äger landet egentliga fjällbergs natur, dock utan några höga berg, och är vid hafsstranden försedt med en bar bergbrant, Köflog kallad, samt nakna klippor, som ej äga minsta buske, utan nära riktiga fjällörter i deras springor och under branterna. Lappska fjällen slutas således i Finnmarken (eller nedsänka sig under hafvet för att förenas med Uralska bergen) och hinna alldeles ej hit: ty den fjällnatur som hafsuddarne och klipporna här äga, är ingen följd af deras höjd, utan af deras läge, emot öppna Nordhafvet. Holmgrånäs är en någorlunda hög bergsudde Öster om Pasvigfjord (Pastrok gubba).

Inbyggarna äro Ryska Fiskare-Lappar, som till språk, klädsel, religion m. m. likna temmeligen Ryska bönder. De lefva hufvudsakligen af fiske i hafvet; och ganska få af dem äga någon ko. I Neiden bo 5 sådana hushåll, och i Pastrok 10 eller 12 hushåll. De lefva likasom Enare Lapparne i timrade kåtor eller ock i små stugor. Der finnas ej nå-

gra Ren-Lappar, icke heller i hela Kola distrikt. — Den skatt som dessa Fiskare-Lappar, åtminstone förr, hvart tredje år vid Finnmarks-Fogdens pretentions resa till Kola stad betalt åt Danska kronan, lär stigit till vid pass 12 R:d. Danskt Banko kourant, som der svarar mot 8 R:d. Svenskt Banko specie. Kommendanten på Vardehuus låter i Fælleds distrikt hugga sitt bränsle. Om Enareboer någon gång komma till Neiden att göra något varubyte, sker det genom köpman derstädes och ej direkte med Ryska Lapparne. En Rysk Köpman bor äfven i Pasvig. I Pasvig elf uppstiger ganska sällan någon lax; men i Neiden elf något tillräckligare.

De Ryska namnen på vikar m. m. äro merendels olika med de Norrska: således heter Skougsöe bland Ryssarna Neiden västräf, Kjöfjord kallas Neiden gubba o. s. v.

Anmärkning.

Om dessa Ryska Lappar passar allt hvad som anföres i Beskrifningen om Samojeder och Ryska Lappar, öfversättning från Fransyskan, Stockholm 1773. sid. 28 — 32. Men endast om dem; ty Auktor felar ansenligt, då han tror Norrska och Svenska Lappar äfven vara sådana, och deraf slutar att Lapparne äro af Finsk härkomst (jmf. LEEM s. 8), och alldeles icke något Samojediskt folkslag; hvilket sednare dock otvifvelaktigt är det rättaste. — Deras klädedrägt och utseende föreställes väl på 1 och 2 tabellen i GEORGII Description de toutes les nations de l'empire de Russie; men vignetten passar alldeles icke, utan tyckes vara kopierad af någon Svensk eller Dansk ritning. Sjelfva beskrifningen har Auktor velat utsträcka till alla Lappar, och derföre öfverensstämmer den ej rätt väl med några. — Jmf. LEEM sid. 70, 87, 338, 350 och 376.

SODANKYLÄ SOCKEN.

Sodankylä (d. ä. Krigsby) Socken i Kemi Lappmark är belägen mellan 67°, och 68° 27' polhöjd, samt mellan 41° 35' och 46° 40' ungefärliga longitud.

Dess gräns i Vester mot Öfver-Torneå socken börjar vid Porkavaara femstenerör, som är allmänt antagen för en gemensam gränspunkt mellan Öfver-Torneå, Rovaniemi och Sodankylä socknar, går derifrån åt N. N. V. öfver Hirvasselkä, Ongasrova, Sammalvaara och Portitjeva; litet Öster om Ylles-tunturi; vidare öfver Lainio-tunturi och Pyhätunturi; sedan Öster om Kalvakero, öfver Jeristunturi till Raitaselkä der Enontekis gräns tillstötter. Mot Enontekis socken i Nordvest går gränsen från nämde Raitaselkä öfver Ounasjoki några mil uppom Kyrö gårdar, till Södra ändan af Peldovuoma-tunturi. I Norr mot Enare församling löper gränsen efter vattenskillnaden emellan Kittinenjoki och Ivalojoeki, samt sedan öfver Luppokuro backe belägen $2\frac{1}{2}$ mil Söder om Enare Fogdkåta, till Nuortti-tunturi, der Enare, Sodankylä och Kuolajärvi gränsor sammanstöta med Ryska gränsen. Gränsen i Öster mot Kuolajärvi Lappmark sträcker sig, enligt en år 1795 träffad och sedan fastställd öfverenskommelse, från förenämde Nuortti-tunturi öfver Härkätunturi, Ahmatunturi, Jäkäläharju, Leipäpuremaselkä, Maltiotunturi, Kajtajängä, Sattovaara, Ulmajavaara, Tavajärvinharju (emellan hvilka begge sistnämnda Teniojoki framlöper), Näättäkumbu, Vuotuxenvannet, Karasinvaara, Vuotuxenselkä, Rovavaara, Kultamaalamenvaara, till Nuoli vaara eller Nuolijänkä. Sedan blifver gränsen i Söder mot Kemi träsks socken från nämnda Nuolivaara till Öfra eller Nordöstra ändan af Talvensaari, hvilken holme lemnas inom Kemi träsk socken, och vidare öfver Pyhätunturi på högsta stället; så att Soutaja och Hutuntunturi qvarlemnas på Sodankylä sidan; samt derifrån till Povaara. Vidare går gränsen i Söder mot Rovaniemi socken från Povaara till Karkiakoskenniska i Raudajoki; sedan öfver Syhäselkä; så öfver Hirvasnappi; ytterligare öfver Lendovaaras högsta ställe, till Tainiojoensuu eller Tainiojokis förening med Ounasjoki; och slutligen derifrån till Porkavaara femstenerör.

Dess form är nästan fyrkantig, dock bredare från Vester till Öster. Areala vidden är ungefär 239 Svenska qvadrat mil.

Höjden öfver hafvet utsätter Herr HELLANT till 80 famnar, V. A. H. 1750. sid. 236.

Vattendragen bestå af många och stora elfvar, uppkomna dels ur myror och kärr, dels ur små sjöar, hvilka elfvar alla sammanlöpa i Kemi elf, och gifva denna stora flod nästan allt det vatten som den afbördar sig i Bottniska viken. I Sodankylä finnas alldeles icke några större träsk; och de små äro äfven i jemförelse med landets storlek ganska få.

KEMI ELF (eller enligt Finska uttalet Kemmi-joki 1) uppkommer i socknens Nordöstra hörn från Nuortti-tunturi eller den höjd af dem som kallas Kuivaselkänlakki, belägen flera mil Öster om Luirojärvi. Nedanför denna bergshöjd, i kanten af en stor myra Lakkijänkä kallad, finnas flera stora uppvällande källor, genom hvilkas samlade vatten nämnda myra tillskapas. Denna myra, som är stor och djup med gräs-tufvor uppfylld, ger sedan början till Kemi-joki åt Svenska sidan och till Nuortti-joki åt Ryssland 2). Kemi-joki rinner derefter åt Söder litet till Vester med åtskilliga krökningar i en längd af ungefär 15 eller 20 mil till Teniöjoensuu: der gör den en 2 mils stor krökning mot

- 1) Namnet härleder sig från Lappska ordet Kemma eller Kemme (i södra Lappmarkerna Kebne) d. ä. Gryta, i synnerhet en kokande, hvarvid de uppvällande källor, som gifva början till elfven, blifvit liknade. Konsonanten k uttalas i detta ord mycket hårdt, såsom framför a i Svenskan. Att skrifva Kjemi är oriktigt, och har säkert skett i anledning af det lena ljud som Svenskarne ge k framför e, hvilket ljud man äfven någon gång i stafsättet velat utmärka.
- 2) En mil eller något mera nedom Lakkijänkä är ett ställe, der en gren af Nuortti-joki kallad *Sotajoki*, d. ä. krigelfven, som kan färdas med båt, går så nära intill Kemi-joki, att man äger blott $\frac{1}{4}$ mil jemn mark att draga båtarna mellan begge floderna. Detta ställe utgör i krigstider med Ryssland nyckeln till alla Kemi socknar; der äfven Ryssarne fordom, kommande uppföre Nuortti-joki, dragit sina båtar öfver land, och rest nedföre Kemi-joki till Kemi socknar. I sednare krigen med Ryssland hafva derföre socknemännen skickat några karlar dit upp, för att hålla vakt på detta ställe.

Öster; och 1 mil der nedanföre vid gården Halonen är en fors. Nedom Kittinenjoensuu äro blott strax uppom Pelkola några små strömvatten (niiva), och sedan äger elfven endast lindrigt stömmande vatten, tills den 1 mil uppom Kemiträsks kyrka blir bred med holmar på begge sidor och nästan lika stilla som en sjö, hvilken beskaffenhet den bibehåller tills den $5\frac{1}{4}$ mil nedom föreningen med Kittinenjoki och $\frac{1}{2}$ mil nedom Kemi-järvi kyrka förvandlas i Kemiträsk 3). Dess grenar under detta lopp

- 3) Emedan fortsättningen af Kemi elfs beskrifning å ena sidan ej tillhör Sodankylä kännedom, men å andra sidan är af så mycken nytta för den som skulle tilläfvventyrs vilja besöka denna socken, äfvensom elfvens beskaffenhet under sitt lopp till hafvet ingalunda är ligkigtlig för Sodankylä inbyggare: så anser jag passande att i noterna fortfara med underrättelsen om densamma.

Kemi-järvi är ungefär $2\frac{1}{2}$ mil långt och lika bredt, mångkantigt, samt medelst långa och höga näs, öar m. m. afdelt i flera fjärdar, Selkä kallade. (Selkä betyder ett öppet och flackt ställe af en sjö, der utsigten åtminstone på $\frac{1}{2}$ mils vidd är fri och obehindrad). Kemi träsk skall bestå af mer än 10 sådana fjärdar, hvaraf följande äro de största och mig bekanta, neml. 1. *Antinselkä* vid Nordvestra sidan, är störst af alla, vid pass 1 mil i vidden. 2. *Tossaselkä* vid Sydvestra sidan, är $\frac{3}{4}$ mil stort; och derur börjar åter Kemi-joki. 3. *Kauhaselkä* är midt i träsket mot Norra sidan; Norröm hvilken tillstöter en udde bestående af ett högt berg, Hirvasniemi kallad. 4. *Askaselkä* utgör Nordöstra hörnet hvari Käsmättejoki infaller. 5. *Kokkoselkä* är den Östersta och emottager Jumiskojoeki, och 6. *Hietaselkä* vid Sydöstra sidan.

Sedan *Kemi-joki* åter börjat ur en smal i Söder gående vik af Tossaselkä, börjar den strax nedom Luusua gård, belägen 3 mil nedom kyrkan, att göra starka forsar och strömvatten; hvilket fortfar under $\frac{3}{4}$ mils lopp åt Sydvest, med många och täta krökningar tills den, nedom den starkaste forsen af dem alla, som dock kan styras nedföre med stor båt *Seütäkorva* kallad, utvidgar sig i *Juujärvi*. Detta Juujärvi är $\frac{1}{2}$ mil långt. Derefter flyter elfven med spakt vatten hufvudsakligen åt Vester till Nord $1\frac{1}{4}$ mil till Autti, vid hvilken gård den formerar en ganska stark fors *Pirtikoshi*, der sakerna måste bäras öfver ett näs till en af det nedom varande spakvattnet åt Söder utgående vik, hvarvid gården är belägen. Elfven löper sedan åt N. V. litet till Nord med spakt vatten $\frac{3}{4}$ mil till den stora och mycket krökande *Juotaskoshi*. Vidare $1\frac{1}{2}$ mil nedåt är *Vantaushoski*, som är mycket stenig och kullrig, och dit elfvens lopp är Vester litet till Nord. Derpå följer ett $\frac{3}{4}$ mil långt spakvatten, som sträcker sig litet nedom *Viris*, och sedan

lopp äro följande; men de som finnas uppom Verriöjoki, äro mig obekanta.

a) *Verriöjoki* uppkommer från landtryggen mot Kuolajärvi Lappmark, är några mil lång och utfaller i Kemi-joki 3 mil Norr om Teniöjoensuu.

b) *Arajoki* börjar inom Sombio byalags gräns några mil från Tanhua gård ur Seittjärvi, rinner genom Öfre Arajärvi beläget Söder om förra och genom Nedre Arajärvi, samt vidare några mil, tills den från Vestra sidan infaller i Kemi-joki 1 mil uppom Teniöjoensuu.

c) *Teniöjoki* är lika stor som Jesiöjoki. Den börjar 5 mil Öster ifrån landtryggen inom Kuolajärvi Lappmarks gräns ur Teniöjärvi, nä-

råkar man den förfärliga *Kaaretkoski*, som alldeles ej kan styras med båt, utan allt måste föras öfver ett näs till viken af det nedom varande spakvattnet. Elfven är ytterligare spak, flytande V. N. V. $1\frac{1}{4}$ mil till Kōrkkō och i lika väderstrek ännu $\frac{1}{2}$ mil der nedom, kröker sig derpå åt N. O. och bibehåller detta strek $\frac{1}{2}$ mil, tills den strax uppom Oikara vid Raudajoki utlopp åter blir V. N. V. Allt nedom Juujärvi, men i synnerhet emellan Juotaskoski och Viris, äger elfven höga stränder nästan berglika, emellan hvilka den är ovanligt smal och säkert mycket djup, utan någon brukbar mark vid sidorna. Längre nedåt, i synnerhet nedom Kōrkkō, bli stränderna låga och fruktbara samt gårdarna tätare belägna. Nedom Oikara är den rak med spakt vatten gående åt Vest litet till Nord mer än $\frac{1}{2}$ mil, hvarefter *Olkakoski* som är lindrig strax uppom Antila formeras. Vidare är den åter spak gående rakt åt Vester, tills den uppom Ounasjoensuu småningom kröker sig till rakt Sydlig, och löper efter nämnda förening med en lindrig fors förbi Rovaniemi kyrka. Från Kemiträsk kyrka till Rovaniemi är således efter vattendraget 12 mätta Svenska mil; men en föreslagen rak vinterväg från Ruopsa tros blifva många mil kortare. Nedom Rovaniemi $\frac{1}{2}$ mil kröker elfven sig hastigt åt Vester, och löper sedan $1\frac{1}{2}$ mil åt Sydvest till Rautio, hvarefter den allt nedföre blir Syd till Vest. Den är mest spak endast med några små forsar, t. ex. *Palajakoski*; men $\frac{3}{4}$ mil nedom Takkunen är den stora forsen *Narkauskoski*, som måste bäras förbi, om ej båten är stor och med skidbord väl försedd. Strax nedom denna fors nedlöper en temmeligen stor sido-elf *Narkausjoki*, 8 mil lång, kommande från trakten af Portimojärvi och rinner åt Vester genom Kivalovaara. *Rungausjoki* nedfaller $\frac{1}{2}$ mil nedom Kilpinen, är 2 mil lång från Kivalovaara. Från Rovaniemi till Tervola kapell är 7 mil, och vidare $1\frac{1}{2}$ mil till den steniga *Taivalkoski*, som alldeles ej kan färdas med båt (der anledning till taksiffer finnes), samt sedan $1\frac{1}{2}$ mils spakt vatten till Kemi kyrka. Nedom Rautio är elfven mycket rakare och bredare än på något ställe oöfvanföre.

ra 1 mil stort; rinner efter $\frac{1}{2}$ mils lopp genom Sotkajärvi; upptager 2 mil derefter Kuolajoki från Södra, och utlöper i Kemi-joki 1 mil uppom Hallonen och 5 eller 6 från Kittinenjoensuu. Den nämde *Kuolajoki* begynner $4\frac{1}{2}$ mil från sin förening med Teniöjoki ur trenne träsk Kuolajärvi kallade, rinner sedan åt V. N. V., emottager från Södra sidan *Sallajoki* 2 mil lång från Sallajärvi, samt *Atsingi-joki* äfven 2 mil lång från Atsingi-järvi.

d) *Alajoki* äro tvänne en på hvar sida om elfven 4 mil uppom Kittinenjoensuu.

e) *Seriöjoki* äro äfven tvänne $2\frac{1}{4}$ mil från Kittinenjoki.

f) *Vuotojoki* på Östra sidan $\frac{3}{4}$ mil uppom Kittinenjoki.

g) **KITTINENJOKI** uppkommer nära Peldovuoma gräns från landryggen mot Enare, af en mycket stor myra med ett litet träsk midti kallad *Aapajn-ava*, löper sedan åt S. O. 14 mil med åtskilliga krökningar tills den emottager *Tankajoki*; och vidare åt Söder öfver 8 mil till kyrkan. Nedom *Jesiöjoensuu* rinner den Syd litet till Ost $\frac{1}{2}$ mil, kröker sig derefter småningom, så att den efter $\frac{3}{4}$ mils fart blir S. O., åter vid forsarna *Orakoski* och *Portikoski* mera Sydlig, samt sedan nedom *Aska O. S. O.* Den är starkt strömmande under 1 mils lopp nedom kyrkan, hvarefter den formerar forsén *Orakoski*, som brusar ansenligt mellan stenarna, och $\frac{1}{8}$ mil der nedom löper den genom en trång öppning mellan branta bergväggar, tillskapande en fors, som derföre kallas *Portikoski*. Vid *Aska* formerar elfven flera holmar, och är sedan helt stilla ända ned till *Hietasuvando*, förutan den lilla forsén *Akankoski* $1\frac{3}{4}$ mil ofvanföre sistnämnda gård. Nedom *Hietasuvando* äro blott obetydliga forsar; samt elfven den första milen mycket krokig, stundom löpande alldeles åt Nord, stundom åt N. O. till *Kokkonen*, hvarefter den blir S. S. O. till föreningen med *Luirojoki*, och vidare $\frac{1}{4}$ mil till utloppet i *Kemi elf* alldeles Sydlig. Dess grenar äro:

1) *Kuolpojoki* vid pass 5 mil uppom *Tankajoki* på Östra sidan, är 4 mil lång.

2) *Järvi-joki* $\frac{1}{4}$ mil nedom den förra på Vestra sidan; uppkommer af 2 träsk, hvaraf det nedra är 1 mil från utloppet.

3) *Itsi-joki* 1 mil nedom *Kuolpojoki* på samma sida, är 4 mil lång.

4) *Kuoresjoki* 1 mil nedom *Järvi-joki* på Vestra sidan, är äfven vid pass 4 mil lång.

5) *Vasserajoki* 1 mil nedom *Itsi-joki* på Östra sidan, är 2 mil lång.

6) *Pososoja* äro tvenne $\frac{3}{4}$ mil mellan hvardera, 2 mil nedom Kuoresjoki. Den öfre är 1 mil och den nedre 2 mil lång.

7) *Kaikaväylänen* $1\frac{1}{2}$ mil nedom Vasserajoki på Östra sidan. Den kommer från Norr och är 4 mil lång.

8) *Suojoki* $\frac{1}{2}$ mil nedom Förra på Östra sidan, är 2 mil lång.

9) *Uhonoja* äro tvenne 1 mil nedom Pososoja.

10) *Tankajoki* börjar inom Sombio byalags gräns från flera myror på landryggen mot Enare, 4 eller 5 mil N. N. V. från Sombio träsk; löper först åt S. V. sedan åt S. S. V. och faller, efter vid pass 8 mils lopp, i Kittinenjöki 8 långa mil Norr om kyrkan.

11) *Pomajoki* 1 mil nedom Tankajoki på Vestra sidan, är 3 mil lång.

12) *Lohi-joki* mer än 1 mil nedom Tankajoki på Östra sidan, är $2\frac{1}{2}$ mil lång.

13) *Valojoki* äro tvenne $\frac{1}{2}$ mil emellan och 1 mil från Pomajoki på Vestra sidan, äro två mil långa.

14) *Ilmakaaja* 2 mil nedom Lohi-joki på Östra sidan, är 1 mil lång.

15) *Liesjoki* äro tvenne, hvaraf den öfre utfaller $1\frac{1}{2}$ mil nedom föregående och äfven $1\frac{1}{2}$ mil uppom Aikio, på Östra sidan, och är 4 mil lång. Den nedre $\frac{1}{2}$ mil från den öfra är äfven 4 mil lång.

16) *Puostojoki* 2 mil nedom Valajoki och 1 mil uppom Aikio, kommer från Nordvest, är mycket krokig, temmeligen stor och 5 mil lång.

17) Nedre *Puostojoki* $\frac{1}{4}$ mil nedom Aikio, är 4 mil lång.

18) *Mattaraoja* $1\frac{1}{2}$ mil uppom Kaaretkoski på Östra sidan, är $1\frac{1}{2}$ mil lång.

19) *Sattasjoki* är stor som Tankajoki, börjar ungefär 8 mil Nordvest till Nord uppifrån landet inom Kittilä gräns, och utfaller i Kittinen elf vid Sattas gårdarna $1\frac{1}{2}$ mil Norr om kyrkan.

20) *Kellojoki* är lika stor med föregående; börjar ur Kellojärvi som är $\frac{3}{4}$ mil stort, beläget 2 mil vinterväg N. O. från kyrkan; löper i mångfaldiga stora krokar med låga sank stränder och spakt vatten $2\frac{3}{4}$ mil; hvarefter den på Norra sidan emottager *Löutöjoki*, kommen från flera små träsk 2 mil ofvanföre. Sedan kallas den *Suuri-Kellojoki*; och emottager efter $1\frac{1}{4}$ mils krokiga lopp *Rovajoki* från Södra sidan, uppkommen från en myr Sydost om Kellojärvi; och slutligen undfår den $\frac{1}{4}$ mil före dess utfall i Kittinen en elf *Komatsjoki* kallad ifrån Söder, från *Upsalolambi* (upso eller upsa är ett Lappskt ord, betydande lukt), som är litet och smalt. Sist faller den, efter 6 mils fart från dess början, i Kittinen elf från

N. N. O. $\frac{1}{4}$ mil uppom kyrkan. Den äger mestadels sakta flytande vatten; men $\frac{1}{2}$ mil före dess utlopp är en stark fors omgifven af höga sandstränder.

21) **JESIÖJOKI** 4) är lika stor med LUIRO elf, och således större än alla de föregående; utlöper i Kittinen $\frac{1}{8}$ mil nedom kyrkan; börjar inom Kittilä byalags gräns från Jesiöjärvi, 1 mil stort, beläget 7 mil från kyrkan åt N. V. Den emottager 1. en elf å Vestra sidan från *Nunara-järvi*, 2. en elf å Östra sidan från *Kuolajärvi* och *Hivasjärvi*, 3. en ifrån *Särnajärvi* å Vestra sidan, 4. en större elf från träsket *Kellontekemä*, som är 1 mil långt från Söder till Norr, och hvilken elf ger sitt vatten i Jesiöjoki 5 mil från kyrkan och $\frac{1}{2}$ mil nedom Tepsa gård; 5. *Valajoki* kommer från Valajärvi $\frac{3}{4}$ mil stort, beläget V. N. V. från kyrkan, och nedfaller $3\frac{1}{4}$ mil uppom Jesiöjoensuu. — Stränderne af Jesiöjoki äro merendels låga och dess vatten lugnt, så att den lätt kan färdas med båt. Vid dess utlopp i Kittinen är den dock hastigt flytande.

22) En liten elf från *Kylinjärvi* utrinne i Kittinen $\frac{1}{4}$ mil nedom kyrkan.

23) *Orajoki* kommen från Orajärvi utlöper $\frac{3}{4}$ mil nedom kyrkan vid Orakoskiska på Östra sidan.

24) *Korpojoki* är 2 mil långt från en myr, nedfaller från Östra sidan $2\frac{1}{4}$ mil nedom kyrkan.

25) **LUIROJOKI** är ganska lång, men föga större än Jesiöjoki; börjar uppemot Enare gräns från tvenne *Luirojörvet*: det öfre mindre, det nedre $\frac{1}{2}$ mil långt, belägna 3 mil N. N. O. från Muttania gårdarna vid de fjäll som kallas Luirotunturi. Elfven löper derifrån nästan rakt åt Söder litet till Vester 7 mil, tills den från Vestra sidan emottager *Riestojoki*. Denna Riestojoki börjar från flera myror N. N. V. från Sombiotunturi, löper för det mesta åt S. S. O. och emottager efter 4 mils fart från Östra sidan *Muttani-joki*, som är uppkommen $1\frac{3}{4}$ mil der ofvannföre ur Sombiojärvi, och är ganska krokig i synnerhet uppom gårdarna. Efter denna förening flyter *Riestojoki* vidare åt Söder 3 mil med något högre stränder och spakt vatten, samt förenar sig med LUIROJOKI. Ytterligare rinner LUIROJOKI 2 mil åt Söder till Neblos Lokka, och 1 mil der

4) Jesiö har intet afseende på Svenska ordet sjö; utan är en Finsk ändelse liksom Teniö, Verriö, Possiö m. fl.

nedom gör den en stark och lång krökning åt Öster, hvarefter den åter löper för det mesta i Söder. Tre mil nedom Neblos-Lokka emottager den *Hanhi-joki*, uppkommen på Vestra sidan från en myr 3 mil uppifrån landet. Elfven har spakt vatten under 4 mils längd nedom ofta nämnda gård; men sedan börja starka forsar med $\frac{1}{8}$ till $\frac{1}{4}$ mils långa spakvatten emellan och högre stränder. En af dessa forsar kan ej färdas med båt. Sju mil nedom Lokka emottages å Vestra sidan *Kiurusalmi* $\frac{1}{2}$ mil långt, kommande från ett half mil stort träsk *Kiurujärvi* kalladt. Vidare löper *Luirojoki* 1 mil till *Tanhua* gård, och sedan 8 mil till dess utlopp i *Kittinen*. Den är således 24 mil lång.

h) *Marjejoki* uppkommer från *Luostotunturi* Östra ända, löper åt Öster litet till Syd på kort afstånd från *Hietasuvando*, och utfaller i *Kemi* elf $\frac{1}{2}$ mil nedom *Pelkola*.

i) *Pyhäjoki* börjar äfven från *Luostotunturi*, rinner åt S. O. men är liten, tills den genom ett sund emottagit *Pyhäjärvi* vatten, som gör den till dubbelt större än föregående. Den utlöper $\frac{1}{4}$ mil nedom *Talvensaari*.

k) *Javarusjoki* tager sin början emellan *Pyhätunturi* och *Vuojärvi*, upptager på Norra sidan *Siurujoki* från *Pyhätunturi* Vestra sida, och nedrinner i *Kemi* elf nedom *Tapioniemi*.

Ann. Af de härefter följande *Kemi* elf grenar tillhör ej någon *Sodankylä* socken förr än:

l) *Raudajoki* upprinner från ett berg 2 mil S. O. från *Valajärvi*, emottager från Östra sidan en elf från *Vaiskojärvi* Söder om *Luostotunturi* och från *Vuojärvi* ännu Sydligare beläget, passerar *Sodankylä* gräns vid *Karkiakoskenniska*, flyter vidare genom *Rovaniemi* socken, och utlöper i *Kemi* elf, sedan den blifvit en af dess större grenar strax uppom *Oikara* gård.

m) *OUNASJOKI* är den andra *Kemi* elfs hufvudgren, den första är *Kittinenjoki*; börjar i *Enontekis*; inkommer i *Sodankylä* socken i dess Nordvestersta hörn; rinner åt S. O. till *Tepasto*, sedan nästan Söderåt med åtskilliga krökningar till *Alakylä*, och derefter åt S. S. O. till dess utlopp $\frac{1}{8}$ mil Norr om *Rovaniemi* kyrka. Dess grenar äro:

1) *Pallasjoki* 2 eller 3 mil uppom följande, kommer från *Pallasjärvi* beläget vid *Pallastunturi*.

2) *Tepastojoki* 5 till 6 mil uppom kyrkstugan i *Kittilä* på Östra sidan; kommer från *Tepastojärvi* och äfven från *Mettajärvi* beläget 3 eller 4 mil uppåt landet åt N. N. O., rinner genom *Puljujärvi* $\frac{1}{2}$ mil stort mer än 2 mil från dess utlopp.

3) *Pyhäjoki* nedflyter vid pass 2 mil uppom kyrkstugan från Vestra sidan, kommande från *Pyhäjärvi* $\frac{1}{4}$ mil stort, beläget 2 mil uppåt landet i Vester.

4) *Levisalmi* förenar *Levi-järvi* med *Ounasjoki*. Detta *Levi-järvi* är beläget strax vid *Ounasjoki* på Vestra sidan Söder om *Levitunturi*.

5) *Loukinenjoki* är störst af alla *Ounasjoki* grenar, och nedflyter $1\frac{1}{2}$ mil uppom kyrkstugan ifrån Östra sidan. Den börjar 5 eller 6 mil N. O. uppi landet, dels ock från *Kompotunturi*; emottager *Mattalasalmi* 2 mil uppom utloppet från *Mattalajärvi* på Östra sidan beläget; samt längre ned *Raudusjoki* uppkommen Nord till Vest från *Munajärvi* och *Raudusjärvi*, och vidare *Sotkajoki* 3 mil lång från Öster ur *Sotkajärvi* beläget 1 mil Vester om *Jesiöjärvi*.

6) *Kallojoki* 1 mil nedom *Kaukosgårdarna*, är 2 mil lång kommen N. V. ifrån *Kallojärvi* och från *Syvjärvi* beläget något sydligare.

7) *Tainiojoki* utflyter från Östra sidan emellan *Alakylä* och *Alajääskö*.

8) *Meldausjoki* nedrinner i *Ounasjoki* $\frac{1}{4}$ mil uppom *Patukoski* i *Rovaniemi* socken. Den kommer från *Unari-järvi*; hvilket träsk är nästan 2 mil långt och emottager vatten af flera elfvar, neml. första från *Syvjärvi*: en annan från *Sassali-järvi*: en tredje ännu längre åt Vester från *Riipi-järvi*, hvilken rinner genom ett smalt träsk *Kukasjärvi* kalladt: och den fjerde från Vester af *Kierinki-järvi*. Det är ännu ej afgjort, om södersta ändan af *Unari-järvi* skall tillhöra *Rovaniemi*, eller ej.

Suomusjoki på Norra sidan om *Suoloselkä*, och som förenas med *Luttojoki*, är äfven inom *Sodankylä* gräns.

Landets Beskaffenhet.

Kärr och myror intaga största delen af landet: troligen ända till tre fjerdedelar deraf. De större af dem äro merendels öfver 1 mil stora, mycket vattenrika och djupa, så att hvarken menniskor eller boskap kunna om sommaren komma ut på dem; och dessa intaga gissningsvis $\frac{1}{4}$ af socknen; gifva början till de mesta elfvarna; samt meddela dem det brunaktiga och orena vatten som de föra, och som förmodligen är orsaken till deras ringa fiskrikhet. De öfriga myrorna äro beväxta med gles skog och

godt bete. Alla vattenskillnader, oegentligen landryggar kallade, äro i synnerhet mycket kärraktiga 5).

Jordmånen är emellan myrorna sand; dels blandad med gul skogsjord längre upp i landet; dels mera ren och fin vid de större elfvarna. Klappurstenar ser man vid elfvarnas forsar; men annars ganska sällan. Jordstenar synas endast på ett och annat ställe; och ännu sällsyntare är fast klyft i dagen 6). Lera finnes sällan: och endast några få gånger har jag sett den helt fin och blåaktig vid myrkanterna, t. ex. vid Pelkola.

Skogsbergen äro mycket få, spridda här och der kring landet; och utgöra ej några kedjor eller sammanhang, utan äro upphöjda liksom tillfälligtvis, omgifna af låg och sank mark. De intaga ej i synnerhet vattenskillnaderna, eller landryggarna såsom man skulle förmoda: således finnes t. ex. emellan Ivalojoki och Tankajoki icke minsta berg, utan marken är ganska jemn och kärraktig. Samma beskaffenhet lär ock vattenskillnaden mot Ryska gränsen äga. Dessa skogsberg äga ej några branter, och visa icke heller fast klyft. Endast strax nedom Akankoski på Norra sidan om Kittinenjoki finnes ett kalkberg, bestående af bergkalk.

Fjällbergen äro väl temmeligen talrika, men alla enstaka, då Suo-Joselkä och Kuivaselkä undantages, samt spridda här och der öfver landet, dock i synnerhet åt Vestra sidan. De äro af samma natur som andra enstaka i skogslandet belägna fjällberg, neml. behållande sin snö till inemot midsommar och återfående den vid medlet af September; merendels afbrända genom åskan, så att knappt något kråkris eller dylikt finnes på dem; till formen långkullriga i dagen, bestående af endast lösa kantiga stenar utan någon jord, och ganska torra ej beväxta med några fjällväxter, men nedtill alldeles betäckta af renmossa. De äro följande:

5) Då man om sommaren vill gå till fots genom någon del af landet, möta allestädes dessa djupa myror, och man har oftast största svårighet att på många mils vidd finna nog hård mark för att kunna framkomma. Till sommarresors verkställande kan man derföre aldrig nyttja hästar. Af ungefär dylik beskaffenhet är nästan Norra delen af Öfver-Torneå socken.

6) Vid Kallatsgård midtemot kyrkan visar sig fast klyft, som består af granitskiffer med inblandad stråtskörl. Vid Kellojärvi och Portikoski ser man ock fasta berget.

1. Suolonselkä (öfversättes af en del Finnar med Saariselkä 7) och Kuivaselkä utgöra temmeligen betydliga fjällsträckningar vid socknens Nordöstersta sida på gränsen till Enare; den förra emellan Luirotunturi och Suomuskåta, och den sednare mer åt Ryska gränsen. De kunna dock ej i något afseende jämföras med stora fjällryggen, ehuru de äro beväxta med några fjällörter t. ex. Dryas och Salix myrsinities. 2. Luirotunturi äro belägna Norr om Luirojärvi, och 3. Sombiotunturi på Norra och Vestra sidan om Sombiojärvi. 4. Jeristunturi, 5. Pallastunturi och 6. Käimiätunturi äro belägna vid gränsen till Muonioniska samt äro af de högsta; 7. Levitunturi Norr om Levijärvi vid Ounasjoki; 8. Kompotunturi N. O. om Jesiöjärvi; 9. Karestunturi Vester om Jesiö gårdarna; 10. Luostotunturi Norr om Vaiskojärvi; 11. Oratunturi vid Orajärvi; 12. Pyhätunturi tillika med Soutaja- och Huttuntunturi vid Vestra och Norra sidan af Pyhäjärvi i Sodankylä byalag; 13. Niivatunturi på Östra sidan om Luirojoki flera mil uppom Luiro gårdarna; och 14. Nikkatunturi en mil nedom Halonen invid Kemi elf på Vestra sidan.

Klimatet lär vara lika med det som Öfver-Torneå socken i allmänhet äger. Dock finnes här några Sydligare provinsers växter, som icke träffas någonstads i Torneå Församlingar.

Socknen utgöres blott af en Kyrkförsamling, hvars kyrka är belägen under $67^{\circ} 23'$ polhöjd och ungefär $44^{\circ} 10'$ longitud från Ferro, $\frac{1}{3}$ mil Norr om Jesiöjoki förening med Kittinenjoki, vid den sistnämnda elfvens Vestra strand på en upphöjd sandbacke. Den är af liten och dålig byggnad utan torn. — I Kittilä byalag är väl en samlingsstuga uppbyggd, der någon gång Gudstjenst hålles; men icke någon kyrka. — För öfrigt indelas socknen i:

Två

- 7) Suolo-kärr, (d. ä. öens rygg) kalla Lapparne högsta fjällryggen mellan Östersjön och Nordhafvet, föreställande sig landet emellan dessa haf såsom en asenligt stor ö; och man kan icke neka denna benämning en hög grad af uttrycklighet. Finnarne, som äro okunnige i Lappskan, hafva förvandlat detta till Suolanselkä, d. ä. Saltryggen.

Två Tingslag, nemligen Kittilä och Sodankylä, under hvilket sistnämnda hör Sombio och Kemikylä.

Fyra byalag, nemligen Kittilä, Sodankylä, Sombio och Kemikylä. Dessa byalag hafva fordom formerat sig för att hålla sina egna byating; samt för bäfver- och vildrensfångst, hvilka uppemot landryggen idkas gemensamt af byamännen inom deras byalags gräns, men får ej nyttjas af någon annan by mot betydligt vite. Så förhåller sig äfven med vissa fiskvatten, som ej tillhöra någon viss gård utan hela byalaget gemensamt. Af dessa orsaker äro gränssorna dem emellan väl bestämda.

KITTIILÄ 8) BYALAG utgöres af de gårdar som äro belägna vid Ounasjoki och dess grenar, samt af början till Jesiöjoki och början till Kittinenjoki; är af alla det betydligaste: till vidden, 74 qvadrat mil, och bebos af 89 nybyggare samt 823 människor. Dess gårdar äro:

Kyrö belägna närmast Enontekis gräns vid Ounasjoki på Vestra sidan, 7 mil uppom Tingsstället. Der bo 4 husbönder.

Lombola vid Tepastojoki 1 mil uppom dess utlopp i Ounasjoki, på Östra sidan; har 1 husbonde.

Puljujärvi gård på Vestra sidan om träsket; har 1 husbonde.

Mettajärvi gård på Vestra sidan om träsket; har 1 husbonde.

Tepasto vid Tepastojoki utlopp i Ounasjoki på Östra sidan; har 3 husbönder.

Tiensuu 1 mil nedom den förra på Östra sidan om Ounasjoki; äger 1 husbonde.

Köngäs eller *Niemi* midt emot den förra på Vestra sidan om elfven; med 1 husbonde.

Rauhula vid Jerisjärvi Östra ända; med 1 husbonde.

Pyhäjärvi gård på Södra sidan om träsket af samma namn; har 2 husbönder.

Levi-järvi äger vid sina stränder flera gårdar nemligen: *Luusua* med 1 husbonde. *Autio* 1 husbonde. *Sirka* 2 husbönder. *Honga-*

8) Heter egentligen *Kittikylä*, d. ä. *Christineby*.

niemi 1 husbonde. Niemelä 1 husbonde, och Paloniemi 9) 1 husbonde.

Salmen med 2 husbönder, och *Alakanga* med 1 husbonde, äro belägna under Levitunturi på dess Östra sida strax vid elfven.

Paxuniemi vid Munajärvi; har 2 husbönder.

Raudusjärvi äger Raudusgårdarna med 3 husbönder, och *Salmi* med 1 husbonde.

Hanhivaara med 2 husbönder, är belägen i skogen $1\frac{1}{2}$ mil O. S. O. från Lombola.

Karhula med 1 husbonde, ligger i skogen $\frac{1}{2}$ mil från Loukinenjoki och 2 mil från Kiistala.

Kiistala med 1 husbonde vid Loukinenjoki Östra strand 3 mil uppom dess utlopp i Ounasjoki.

Loukinen med 2 husbönder vid Loukinenjoki utlopp i Ounasjoki.

Tervaniemi vid Mattalajärvi, har 1 husbonde.

Jesiöjärvi har 2 gårdar med 1 husbonde hvardera, den ena på Södra sidan och den andra på Norra.

Nilivaara belägen vid Sotkajärvi, har 1 husbonde.

Ollila $\frac{1}{4}$ mil Norr om Tingsstället, utgöres af Ollila 2 husbönder, Nikkilä 1 husbonde, Ryssä 3 husbönder, Hannula 1 husbonde och Torvinen 2 husbönder.

Omkring Tingsstället och Kyrkstugan vid $67^{\circ} 28'$ polhöjd äro följande gårdar: *Salmi-järvi*, 1 husbonde, *Salmi* 1 husbonde, *Kariniemi* 1 husbonde, *Välitalo* 1 husbonde, *Pudas* 1 husbonde, *Ala* 3 husbönder och *Marjala* 1 husbonde.

Kaukos 2 mil nedom Tingsstället vid Ounasjoki, består af *Mäkelä* 2 husbönder och *Kaukonen*, *Mokko*, *Seppälä*, *Randa*, *Kiviniemi* med 1 husbonde hvardera.

9) Paloniemi och Kaukos uppgifvas begge såsom till polhöjden bestämda genom Astronomiska observationer af HELLANT; men ingendera lär dock vara det. Man har all anledning att tro det begge observationerna skett på tingsstället, och att namnen blifvit genom misstag detsamma tillagda.

Kallojärvi gård med 3 husbönder och *Pulli* 1 husbonde vid Kallo träsk.

Syväjärvi äger 3 husbönder.

Alakylä belägen 2 mil nedom Kaukos vid Ounasjoki, utgöres af: Ylitalo med 2 husbönder, Mokko, 2 husbönder, Hietaniemi 2 husbönder, Ala 2 husbönder och Ylijääskö 2 husbönder.

Tepsa vid Jesiöjoki 4 mil eller litet mera Nordvest från Sodankylä kyrka; har 2 husbönder.

Kellontekemä äger 3 husbönder på ena sidan och 1 på den andra *Pulli* kallad. Dit är 5 mil från kyrkan.

SODANKYLÄ BYALAG utgöres af de gårdar som ligga vid Kittinenjoki och dess grenar, dock ej sjelfva början af denna elf, eller början af Jesiöjoki, eller största delen af Tankajoki, hvar till och hör början af Raudajoki, Meldausjoki och Pyhäjärvi. Det är näst Kittilä det största i socknen till vidden 73 qvadrat mil, bestående af 71 nybyggare och 557 menniskor. Tingsstället, beläget $\frac{1}{32}$ mil Söder om kyrkan, är samlingsställe för byamännen samt äfven för Sombio och Kemikylä byalag. Här har äfven förr hållits marknad, hvilken i sednare åren upphört. Dess gårdar 10) äro:

Unari-järvi har 2 enkla gårdar, Luusua och Kallats.

Kierinki-järvi har vid sina stränder 3 enkla gårdar: Vierelä, Holk och Martin.

Sassali med 2 husbönder vid Sassali-järvi.

Syväjärvi gård med 2 husbönder, och *Mattanen* 1 husbonde vid Syväjärvi. I samma trakt är äfven *Seipajärvi* med 1 husbonde.

Rijppi med 2 husbönder vid Rijppijärvi.

Valajärvi har *Pumbanen* med 2 husbönder och *Toivola* 1 husbonde,

10) I anseende till åbyggnaden äro nästan alla nybyggen i Sodankylä socken fullkomligt så goda som bondgårdarna i Österbotten; kanske äfven bättre, deri att de äga öfverflöd af uthus, i synnerhet stora och mycket höga bodar. De flesta äga äfven en egen kammare med glasfönster och spisel, för främmande.

Jesiö gårdar äro fyra, hvaraf 3 husbönder bo vid Jesiöjoki 3 mil från kyrkan och $\frac{1}{2}$ mil uppom Valajoensuu, samt 1 husbonde vid Valajoki.

Sodankylä Prestgård är belägen $\frac{1}{16}$ mil Söder om kyrkan och lika långt Norr om Jesiöjoensuu, på ett upphöjdt jemt fält, omgifven af goda och temmeligen vidsträckta åkrar.

Annaberg midt emot Prestgården på Östra sidan om elfven.

Jongoma 11) har Hallonen med 2 husbönder och *Poikela* 1 husbonde, midt emot kyrkan på Östra sidan om elfven.

Sattas vid utloppet af Sattasjoki $1\frac{1}{2}$ mil Norr om kyrkan, har 6 husbönder.

Rajala på Vestra sidan om Sattasjoki 4 mil uppom dess utlopp, har 2 husbönder.

Kaaretkoski vid Kittinenjoki 3 mil Norr om kyrkan på Vestra sidan om elfven, med 1 husbonde.

Aikio 4 mil Norr om kyrkan på Vestra sidan om Kittinenjoki, har 1 husbonde.

Moskuvaara belägen vid ett berg Norr om Löutojoki, och mer än 1 mil Öster om Kaaretkoski, har 1 husbonde.

Veikama med 1 husbonde vid Löutojoki förening med Kellojoki.

Siuruma $\frac{1}{4}$ mil nedom Löutojoki förening med Kellojoki på den sistnämndas Östra strand, har 3 husbönder.

Gustafsberg på Södra sidan om Kellojärvi ej långt från Kellojoki början, har 1 husbonde.

Aikioniemi med 1 husbonde på Östra sidan om Kellojärvi.

Orajärvi har 3 enkla gårdar hvaraf en kallas Huhtala.

Aska $1\frac{1}{4}$ mil nedom kyrkan, vid Kittinenjoki på Östra sidan, har 4 husbönder.

Torvinen är belägen $2\frac{1}{2}$ mil Öster om Hietasuvando, på Vestra sidan om Luostotunturi vid Vaiskojärvi, har 3 husbönder.

Vuojärvi något Söder om Vaiskojärvi, med 1 husbonde.

Pyhäjärvi har vid Östra sidan 3 husbönder.

11) Härledes säkert af Lappska ordet jogna, och betyder således Lingonmarken.

Hietasuvando 4 mil nedom Aska vid Kittinens Norra strand, har 2 husbönder.

Kokkonen eller *Kamakaniiva* $\frac{3}{4}$ mil nedom den förra vid Kittinen, med 1 husbonde.

Kairavuopaja, eller brokiga kärnen, är en stor by med god åker $\frac{3}{4}$ mil nedom Kokkonen på begge sidor om Kittinenjoki. På Vestra sidan äro Ollila 2 husbönder, Laxo 1 husbonde, Jakkola 2 husbönder, Martin 1 husbonde; samt på Östra sidan Tallavaara 1 husbonde, Kairavuopaja, egentligen så kallade, 3 husbönder, Hyötylä 1 husbonde och Hongala 1 husbonde.

SOMBIO 12) BYALAG består af de gårdar som äro belägna vid Luirojoki med dess grenar, vid Kemi elf från flera mil uppom dess förening med Kittinen till Kemi träsks gräns, och vid Seittäjärvi, samt af Tankajoki största del. Det är, äfven till betydighet, det tredje; i vidd 61 kvadrat mil, och bebos af 35 nybyggare samt 296 människor. Dess gårdar äga följande namn:

Muttania med 3 husbönder, är belägen på en backe vid Östra sidan af Muttanijoki 1 mil Söder om Sombiojärvi.

Riesto litet nedom Riestojoki utlopp i Luirojoki på Vestra sidan, har 2 husbönder.

Korva vid Luirojoki $1\frac{1}{2}$ mil uppom Riestojoensuu, har 3 husbönder.

Neblos-Lokka vid Luirojoki på Vestra sidan $1\frac{1}{2}$ mil nedom Riesto gårdarna, har 2 husbönder.

Seittäjärvi vid träsket af samma namn några mil Nordost från Tanhua, har 1 husbonde.

Kiurujärvi har 2 husbönder på dess Östra sida.

Tanhua med 1 husbonde vid Luirojoki 1 mil Söder om Kiurusalmi.

12) Härledes af Finska ordet Somba, som utmärker en rund trissa på skidstafvarna, hvarmed Sombio träsk i anledning af dess runda form blifvit liknad. — Ingen af gårdarna kallas egentligen Sombio, utan alla i gemen. Ett allmänt samlingsställe för byamännen lär dock förr hafva funnits $1\frac{1}{2}$ mil Söder om Neblos-Lokka (V. A. H. 1760. sid. 313).

Luiro gårdarna eller *Sivakama* äro belägna $\frac{3}{4}$ mil uppom elfvens förening med Kittinen, och äga 5 husbönder.

Pelkola vid Kemi elf $\frac{1}{4}$ mil nedom Kittinenjoensuu och 1 mil nedom Kairavuopaja, utgöres af 6 enkla gårdar neml. Kilpima, Mäkitalo, Pelkola, Tervo, Alatalo och Pulskala.

Saunavaara $\frac{1}{2}$ mil nedom den förra vid Kemi elf. Der äro på Vestra sidan Mattoma 1 husbonde, Bertula 4 husbönder, Oinas 2 husbönder, samt på Östra sidan Arvola, 1 husbonde och Särelä 1 husbonde.

KEMIKYLÄ BYALAG bor vid Kemi elf uppom dess förening med Kittinen samt vid dess derofvanföre varande grenar, förutan Seittäjärvi och största delen af Teniöjoki. Det är minst af alla, till vidden 31 kvadrat mil, och bebos af blott 10 nybyggare och 106 människor. Namnet är gemensamt för alla gårdarna, utan att i synnerhet tillhöra någon.

Verriö gård är belägen vid Verriöjoki förening med Kemi elf, har 2 husbönder.

Arajärvi med 1 husbonde vid Östra sidan af nedre Arajärvi.

Halonen med 1 husbonde vid Kemi elf 4 mil uppom Kittinenjoensuu.

Teniö gårdar vid Teniöjoki 2 mil uppom dess förening med Kemi elf, äro Karpinen 1 husbonde, Nousu 1 husbonde och Törmänen 1 husbonde.

Inbyggarne.

De berättas för 100 år tillbaka hafva varit nästan endast Lappar, som då förutan renafveln och en eller annan ko lefde af skogsvaror och bäfverfångsten; men sedan Finska nybyggare derefter började flytta hit upp från Österbotten och bosätta sig samt folkmängden ökades, utöddes snart skogsafveln och bäfver-tillgången minskades. Lapparne funno då bättre sin fördel af att flytta undan till andra Lappmarker 13), der de

13) Man igenfinner här orsaken hvarföre Sodankylä erhållit Lappmarks privilegier; då deremot de Norra Öfver-Torneå Församlingar, som mycket förr blefvo bebodde af nybyggare, men för det näryarande i anseende till folkrikhet och uppodling

utom bättre bete åt renarna kunde hafva någon tillgång på fiske. Boskapsafveln blef sedan nybyggarnes mesta uppehälle, och slutligen har äfven åkerbruket blifvit infördt.

För det närvarande bebos Sodankylä socken af endast Finnar, hvilka alla äro nybyggare, och komma i anseende till kroppsväxt, språk, seder, lefnadssätt m. m. alldeles öfverens med Finska bönder i Österbotten 14).

Mängden af nybyggare har tilltagit på ett förvånande och makalöst sätt: år 1755 funnos i socknen 760 människor; år 1800 deremot 1617; och för år 1802 har jag enligt kyrkboken funnit folkmängden vara i hela socknen 1786 människor. Således har folkhopen blifvit fördubblad på 40 år. År 1802 bestod socknen af 202 nybyggare, som äro skattlagde till 27 mantal. I allmänhet bo mer än 7 människor på hvar qvadrat mil, men i Kittilä byalag för sig sjelf något mer än 11 personer på qvadrat milen; hvilket är den tätaste befolkning som vetterligen finnes inom Polcirkeln.

Boskapskötsel är bland Inbyggarnes Näringar den förnämsta och säkraste. Den är för det närvarande mycket betydande; men kunde genom ökad arbetsamhet och större förmåga troligen drifvas dubbelt högre, medelst våtare ställens afbergande, småskogens bortrödjande, vattnets bortledande o. s. v. hvilket allt af öfverflöd på grästillgångar nu försummas. Ängarna äro här alla naturens sjelfvilliga foster, utan inbyggarnes ringaste biträde danade; utsträckta ofta till en anseelig vidd längs-

alldeles ej äger något företräde, alltid saknat denna förmån. I Landshöfding DOUGLAS's relation af år 1695 omtalas alldeles ej någon nybyggare i Sodankylä. Omkring år 1738 voro i Sombio 8 nybyggare och 23 Skattlappar; i Kemikylä 8 Skattlappar; i Sodankylä byalag 6 nybyggare och 33 Skattlappar; i Kittilä 9 nybyggare och 23 Skattlappar. — Man igenfinner här lätt orsaken hvarföre alla namn åtminstone på vattendragen och bergen, äro till härledningen Lappska, ehuru nu alldes förfinskade.

- 14) Endast 2 till 3 så kallade raider finnas i hvardera Tingslaget, hvilka äro Lappar, sysselsatte att valla de få renar som nybyggarna äga och dessutom kunna hafva några egna.

efter elfstränderna i synnerhet de mindre 15) samt vid myrkanterna; och beväxta med det förträffliga grässlaget *Phalaris arundinacea*, som är manshögt, försedt med breda och mjuka blad. Dessa vidlyftiga höslätter afbergas till största delen vid infallande torra somrar; men då regnaktig väderlek inträffar och marken blir så våt, att ej gräset kan torkas på stället och sättas i stack: så lemnas hälften oafslagit. Att föra det flytande på elfvarna till något torrare ställe, för att der uppföras och torkas, vore visserligen lätt, om behofvet så fordrade och folket dertill blifvit vane; men för det närvarande anse de det alltför mödosamt och verkställa det aldrig. Höbergningen börjas midt i Aug. månad, hvarförinnan de flesta grässlagen ej hunnit vederbörlig mognad; och sedan fortsättes den till dess snöfall mot slutet af Sept. gör slut derpå. Då gräset någorlunda torkat på marken, uppsättes det i ett eget slags stackar, något liknande de höhässjor som brukas i Vermlands bergslag. Till den ändan nedslås flera 2 till 3 famnar långa störrar perpendikulärt i marken, och det i en rad 1 aln från hvarandra. Mellan dessa störrar uppstakas höet hvarftals till $1\frac{1}{2}$ famns höjd från jorden, först mellan ena paret, sedan det andra, o. s. v. Att ej det således uppstackade höet må falla omkull åt sidorna, sättas käppar på båda sidor, sträfvande med ena ändan mot sjelfva höet och med den andra mot jorden, och det flere uppöfver samt utom hvarandra. På detta sätt blir höet stående orördt hela hösten

- 15) De små elfvarne t. ex. Muttanijoki, öfre delen af Riestojoki och af Kellojoki äga så låga och vidsträckta stränder, att man kan säga dem flyta, de äro ej alldeles stillastående, i mångfaldiga krökningar blott genom kärr eller myror; och dessa stränder, beväxta till en stor del med *Carex acuta*, afbergas blott om torra somrar. Längre nedåt t. ex. vid nedra delen af Riestojoki äro de högre och mest beväxta med *Phalaris arundinacea*. De stora elfvarne t. ex. Luirajoki, Kittinenjoki och Kemi-joki äga deremot stränder, som i ett temmeligen jemnt förhållande tilltaga i höjd allt som man kommer nedåt landet och elfvarne bli större; hvilka elfstränder eller elfbackar oftast utgöra liksom en dam mellan elfven och det innanför varande låga, sankta landet, på hvilken man beqvämligen kan gå till fots så länge vägen ligger långsefter elfven; och dessa äro nybyggarnes torrare ångar som alla somrar afbergas.

sten och ända inpå vintern, tills det efter behof hemföres. Måste höstackar uppsättas på något lågt ställe vid elfven; så göres en bro af störrar upphöjd 1 eller 2 alnar från jorden, hvarpå sedan höet uppstackas på lika sätt. I hela socknen finnes ej någon hölada.

De fleste nybyggare underhålla öfver vintern hvardera 10 till 12 mjölkkor, och några äfven flera: t. ex. i Mutania äger en husbonde 15 mjölkkor, och i Hietasuvando har en 20. Dessförutan äga de hvardera några får; en till tre hästar; samt 10 till 12 renar som vallas af raiderna och brukas till en del resor om vintern.

Boskapsskötseln ger inbyggarna, utom deras dagliga och makliga uppehälle, så mycket smör och ost samt hudar till försäljning 16), att de derföre kunna skaffa sig utsäde för sina åkrar samt penningar till åskilliga nödvändiga utgifter.

Jordbruket utgör endast en binäring; och är mindre lönande af orsak, att säden för frosts skull ofta ej mognar om hösten. Detta tyckes bäst förekommas derigenom, att till åker utväljes lös och lätt jordmån såsom sand; hvilken tidigt om våren kan besås, tager lättare till sig af mindre varme i luften, skjuter mindre i strå och blad, men mognar sädens frön tidigare och innan höstfrosten kommer. Olika iakttagande häraf tyckes vara hufvudorsaken till olika ställens större eller mindre frostömhet; och knappt lär något annat medel finnas att afvända frostens åverkan 17). — Frostnätterna tyckas inträffa tidigare under var-

16) I Sodankylä hålles nu aldrig någon marknad; förr, medan socknen beboddes af Lappar, hade hvart byläg sin egen marknadsplats; utan nybyggarnes varor föras dels af dem sjelfva utföre Kemi elf till Torneå, dels lemnas de, och det oftare, till bönder vid Kemi träsk, som tillika med sina egna varor resa med dem på stora lastbåtar om hösten ned till Torneå och andra städer.

17) En undersökning häraf skulle visst bli behaglig, så framt dess sanning, användbarhet och ljus kunde svara mot ämnets vigt; emedertid må äfven mig tillåtas att närmare yttra några tankar: först angående allmänna meningen, och sedan nogare framställa den nyss anförda.

I Lappmarken är en temmeligen allmän klagan, att vissa ställen äro framför andra utsatta för frost om hösten: att kölden skadar i synnerhet de åkrar som

må och torra somrar, men senare under våta och kalla; hvilket, om det alltid inträffar, är en naturens välgering. Således var i denna Lapp-

äro belägna vid myror och tufviga kärr; men de sägas blifva skonade, förbi hvilka stora elfvar flyta. Dessa anmärkningar kunna väl i något afseende vara grundade; men tyckas dock ej röra hufvudsaken. Det är nog säkert: — att nattfrosterna om hösten, sommartiden äro ej några, icke uppstiga ur kärren, som de enligt allmänna meningen skulle göra, utan föras af nordanvinden från vida allägsna ställen, förmodligen uppifrån ishafvet, då nemligen solen ej med sitt beständiga sken i polar-regionerna, hindrar luften att der antaga den kyla isen meddelar, och som sedan föres öfver verlden: — att alla vatten så väl stillastående som flytande, enligt både erfarenhet och teori, i sin mån afhålla höstkölden, emedan de i någon grad meddela luften sin värma, så snart luftens är mindre än deras, hvilket den måste vara innan den skadar säden: — och att äfven skogarna i sin mån afhålla denna köld ifrån att tränga ned till sjelfva marken. Jag tror det således kunna ådagaläggas, att belägenheten vid alla vatten och vid skog om hösten något bidraga, ehuru må hända ej betydligt, att frälsa säden, samt att vattnets afledande och skogens borthuggande snarare blottställer landet för höstkölden, än frälsar den derifrån. — Om våren deremot mista väl kärr och myror sent sin is och skogsmarken sent sin käle, ty skogen hindrar väl något snöens bortsmältande, men den hindrar ock marken att antaga stark käle; dock kan detta ej åstadkomma någon frost, som skulle vara af blott enskilt följd för närmaste åkrar, ej heller betydligt förvärra klimatet, ty då värmans ankomst ej hindras af luftkyllan från polen och fjällen, så segrar den snart öfver dessa hinder; utan blott i liten mån kyla luften och hindra solens snarare verkan. Den medlersta delen af Sverige tyckes genom skogarnas borthuggande blott hafva erhållit en tidigare, ostadigare och längre vår, men knappast snarare somrar; och derigenom är kanske ej mycket vunnit.

Men å en annan sida är det ända till visshet bestyrkt, att intet i så betydlig grad förmår afhålla kölden från enskilda ställen då den sväfvar öfver trakten; samt temmeligen afgjort, att nattfrosterna ej komma betydligt förr i Sodankylä Lappmark (i allmänhet få ej Lappmarkerna så tidig höst) än i medlersta delen af Sverige, hvilket solens höjd om nätterna m. m. förhindrar; och slutligen att växterna efter en viss tid på hösten ej mogna sina frön, om de ock ej tydligen skadas af köld: troligen lika mycket af brist på lifgifvande värma, som af någon förstörande frost, samt att denna tiden för kornet är nästan densamma i Sodankylä som i sydligare Sverige, nemligen slutet af Augusti månad.

Om dessa satser äro grundade, så blir icke frågan: hvilka omständigheter försaka frostömheten, hvilka medel kunna afvända den från enskilda ställen? utan

mark år 1801 frost den 1 Aug.; men år 1802 blott en lindrig frost den 15 Aug.; sedan starkare den 22 Aug., dock ej så att potatesbladen skadades, men den 6 och 7 Sept. förstördes de alldeles. Vidare var frost den 19 och 20 Sept.

Inbyggarna låta aldrig åkern ligga i träde, utan beså den hvar tår.

Kornsåde är det mest lönande och som tidigast mognar, således skadas minst af frosten. Deraf utsås till två tunnor på tunnlandet i slutet af Maj månad och skäres i medlet af Augusti. Kornfröet blir här tjockare och rundare än på Södra orterna. Deraf utsås ungefär 4 tunnor af hvar nybyggare. Afkastningen är fjerde kornet. Det kan bättre än rågen mogna på lerig och fet jord.

Rågsåde lönar mindre mödan, af orsak att det ej mognar förrän sent på hösten, och således merendels skadas af köld. Det brukas dock allmänt i socknen till och med i Muttania, i synnerhet af Sodankylä tingslag. Kittilä bylag brukar det åter ännu mindre, och närmar sig således häri, liksom i belägenheten, mera till Torneå socknar der ej minsta råg utsås. Jag kan ej förmoda, att någon erfarenhet gifvit anledning till denna olikhet, utan troligen det blott af en händelse antagna bruket. Det sås några veckor förr än kornet skäres, neml. i början af Aug. månad, kommer samma höst till ordinär växt liksom på Södra orterna, men

denna: hvilka omständigheter göra att säden ej så tidigt mognar, som i Södra orterna, och hvilka medel kunna påskynda dess mognad?

Säden mognar ej der så tidigt: af den tydliga orsaken, att sommaren kommer så sent och följaktligen varar så kort. Detta lär ingen menisklig makt kunna afhjelpa. Fråga uppstår då: huru skall man på bästa sätt betjena sig af den korta sommaren vid sädesslagens odlande? och dertill svaras: man skall välja en jordmån till åker, som tidigt kan besås, som lätt tager till sig värman ur luften, som ej drifver för mycket i strå och blad, men mognar sädens frön tidigt; det är: man skall undfly lera, lågländt och sur jord: man skall söka sandig, lagom mager, högländt och torr jord, hvartill såsom mindre hufvudsakligt kan läggas, att åkern bör ligga invid vatten och äga skygd mot Norden af skog. — Detta bestyrkes ock af mina observationer.

Mätte någon mera kunnig anse mödan värdt att utreda ett ämne, som så nära rör Rikets Nordligaste provinsers befolkning.

mognar ej följande året förr än några veckor senare än kornet, och sällan förr än kölden mot medlet af Sept. afbryter fröens växt 18). Rågen sås här otroligt glest neml. 2 till 3 sällan $3\frac{1}{2}$ kappe på tunnlandet, hvarföre ock afkastningen räknas till adertonde kornet. Dermed besås ungefär 1 tunnland af hvar nybyggare. Sedan rågen blifvit torkad i rior, söndermales den på handqvarnar.

Hafra sås ingenstädes hvarken i Kemi eller Torneå socknar; icke heller Lin.

Hampa odlas af hvar nybyggare till husbehof, för att deraf göra fiskredskap m. m. Den mognar alltid sina frön, hvilket man ej skulle förmoda.

Rofvor sås allestädes vid gårdarna i temmelig myckenhet, samt hinna till lika storlek och godhet som på Södra orterna. De ätas allmänt och i mängd, dels råa dels kokade med fisk.

Potates finnes ingenstädes i socknen, utom i Prestgården, der deras odling väl lyckas, och de fås i myckenhet, ehuru ej alldeles så stora som i Rikets Södra provinser. Deras allmännare bruk borde således införas.

Kål odlas icke. Den planteras väl i Prestgården, men hinner aldrig så vida att den knyter sig i hufvuden. Sockerärter lyckas väl i Prestgården, och gifva äfven stundom mogna frön. Morötter odlas äfven på oftanämnda ställe.

Genom

18) I Prestgården har den på 15 år mognat blott tvenne gånger; men i de södra gårdarna t. ex. Kairavuopaja och Pelkola skördas den mycket oftare mogen. Det duger alldeles ej att så den på leraktig och fet jord. Kan hända att fel emot denna regel varit orsaken till dess sällsamma mognad i Prestgården. Vid Kemi träsk, i synnerhet på vissa gårdar, mognar den mera sällan än i Pelkola, hvartill jag söker samma orsak. Grunden till rågens senare mognad, i jmförelse med kornet, än på Södra orterna, måste väl sökas i växtens natur och dess större behof af varma. Orsaken till den starka afkastningen och att åkern så glest kan besås, torde vara den: att rågbrodden om hösten här är befriad från rotmask och torka. I hela socknen finnes ej mer än en yattenqvarn, nemligen den som Pelkola boerne äga i Marjejoki.

Genom sitt åkerbruk blifva inbyggarna försedde till större delen af året med någorlunda godt kornbröd, som dock stundom är fullt af agnar. Frampå våren och sommaren blir det dock så medtagit, att de nödgas blanda mjölet med sönderskuren halm och således tillreda ett slags stampbröd, hvilket äfven på mindre Nordliga orter bland allmogen den årstiden ej lär vara sällsynt. Om hösten äga de äfven rågbröd af temmelig godhet; och i Pelkola Kairavuopaja med flera ställen, alldeles så godt som annorstädes bland bönder.

Fisket är icke betydande. Här finnes alltför få och små träsk med så brunaktigt och orent vatten, att de ej kunna vara fiskrika. Då man rör på elfvarna, i synnerhet de smärre, visar sig vattnet för årorna helt brunaktigt, hvilken färg det erhållit af den mängd myror fyllda med ruttnadt Sphagnum, från hvilka de upprinna. Detta är säkert orsaken till elfsträndernas utmärkta gräsrikhet, men äfven till vattendragens fattigdom på fisk. Inbyggarna få dock någon gång om sommaren kokfisk af sik eller dylikt, men sällan något betydande till insaltning. Laxen stiger somliga år, då elfvarne föra mycket vatten, ända opp till kyrkan, hvilken då, i synnerhet sedan den om hösten börjar vräka, hugges med ljuster. Inga laxpator finnas i socknen.

Djurfänget är ännu obetydligare. Endast några bäfrar fångas uppemot Enare gräns af Kittilä byamän, i synnerhet i Kittinenjoki början.

Tillägningar och Rättelser:

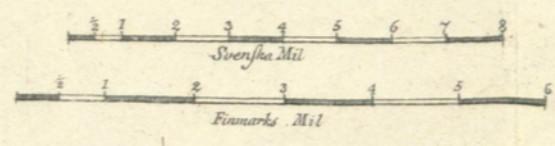
- Sid. 12 rad. 4 nedifrån, läs: *Sakjaure*, som skall vara 1 mil stort, och beläget Söder om Mierasjaure.
- 13 — 10 läs: *Kanets-jok*.
- 15 — 14 står: fjällryggen, läs: fjällryggen;
- — — 16 — höjd; läs: höjd,
- 18 — 16 — styckning läs: strykning eller sträckning.
- — — 4 nedifrån står: 1732. sid. 252. läs: 1752. sid. 232.
- 23 — 5 läs: af Ren-Lapparna 28, de öfrige 3 utfattige, 1 fri; och af Fiskare-Lapparna 7, af de öfrige, 7 frie och 12 utfattige.
- 27 — 4 står: föda, läs: föda;
- 29 — 15 står: mera sällsynta, läs: mindre plågende.
- 57 — 26 står: 3 mils läs: 2 mils.
- 39 sista rad. står: Beldu- läs: Beldn-
- 45 rad. 4 tillägg: Folkmängden är vid pass 450: således knappt mer än 2½ människor på hvar kvadrat mil.
- 54 — 9 står: Ylles-tunturi läs: Ylläs-tunturi
- — — 23 står: Teniojoki läs: Teniöjoki
- — — 28 står: stället; läs: stället,
- 56 — 3 står: stömmande läs: strömmande
- 56 — 2 nedifrån står: kullrig, läs: brusande,
- 58 — 2 står: Södra, läs: Södra sidan,
- 59 — 29 står: Löutojoki, läs: Löutojoki
- 60 — 8 står: Hivasjärvi, läs: Hirvasjärvi,
- 63 — 24 läs: långkullriga, i dagen bestående.
- — — 2 nedifrån står: Kallatsgård läs: Hallonengård
- — — 3 nedifrån står: nästan Norra läs: nästan hela Norra
- 64 i noten står: Suolo-kärr, läs: Suolo-kårr
- 67 rad. 13, 14 inneslutes följande ord inom parentes: (dock ej själva början af denna elf, ej heller början af Jesiöjoki, ej heller största delen af Tankajoki,)

KARTA ÖFVER KEMI LAPPMARK

På Friherre S.S. Hermelins anmodan
enligt Astronomiske Observationer författad
under en Resa omkring Nord Kap och i Kemi Lapp-
mark År 1802

Georg Wahlenberg
Anamens vid Upsala Akad. Nat. Kabinett

- Tecknen utmärka.**
- † Moder kyrkor och + Kapeller
 - Nybyggna och Skattlagde gårdar
 - △ Ejkor Lappans Bonings Ställen
 - ∧ Obödda Kojor för Rejande m. fl.
 - ⊙ Kjöfsstäder
 - ⊕ Handelsställen } i Finnmarken
 - Bestämd Riksgräns
 - - - - - Öfghämd Riksgräns utsett enligt invånarnas förs emellan antagne häfd
 - Läkne gräns
 - - - - - Socken gräns
 - - - - - Bye gräns
 - Allmänne vintervägar.

No. Naamloede P.
132. I. 5

